

PARKSCHAP NATIONAAL PARK DE BIESBOSCH ONTWERP-BEGROTING 2016

INHOUDSOPGAVE

Inleiding	3
PROGRAMMABEGROTING	4
1. De Biesbosch verdient 't	4
2. De partners	6
3. Parkschap Beleidsuitvoering.....	6
4. Gebiedsontwikkelingen en voorzieningen	9
5. Bestuursondersteuning GR	10
6. Natuur- en recreatiegebied de Hollandse Biesbosch	11
7. Investerings	14
PARAGRAFEN	16
8. Algemene dekkingsmiddelen	16
9. Weerstandsvermogen en risicobeheersing	16
10. Bedrijfsvoeringparagraaf	20
11. Verbonden partijen	21
12. Financieringsparagraaf	21
13. Grondbeleid	22
FINANCIËLE BEGROTING	23
14. Programmabegroting	23
15. Geprognosticeerde balans	27
Geprognosticeerde balans.....	27
16. Meerjarenraming	30

BIJLAGEN

1. Exploitatiebegroting (detail)
2. Staat uit te voeren werken
3. Staat van activa
4. Staat van reserves en voorzieningen
5. Planning onderhoudsfondsen
6. Overzicht lang lopende leningen
7. Meerjarenbegroting 2016 – 2020
8. Meerjarenplan investeringen

Inleiding

Groei

In 2014 zijn er voorbereidende stappen gezet, in 2015 is er 'moed' nodig om te reageren op ingrijpende ontwikkelingen zoals de terugtrekkende overheid, veranderende rollen in de samenleving en meer op eigen kracht tot Nationaal Park in de Biesboschregio op niveau te houden en te ontwikkelen.

Voor 2016 zal dit leiden tot groei, aanhakend bij de ambities uit de Toekomstvisie Biesbosch 2021. Geografisch doordat gebieden anders worden gepositioneerd of beheerd resp. er plannen zullen worden vastgesteld die de toekomstige functies borgen (Polder Stedelijk, Nieuwe Dordtse Biesbosch, Merwedeheuveel en wellicht in relatie met de oplevering van de Noordwaard).

In bezoekersaantallen doordat onze bundeling van PR en marketingkrachten (met overheden en VVV's) met Parkschap en Staatsbosbeheer effect zal sorteren in het bezoek. Tevens zal 2016 het resultaat laten zien van de campagne 2015/2016 met de PR rond Koningsdag, opening Biesbosch Museum Eiland, de film Holland, Natuur in de Delta en de oplevering van de Noordwaard, naast 'kleinere' acties zoals 'de Biesbosch in mij'.

Groei in biodiversiteit/natuur door de geografische uitbreiding, maar ook door specifieke projecten, bijv. samen met het Streekfonds rond de roerdomp.

Groei in professionaliteit van Parkschap en partner Staatsbosbeheer omdat ook van onze medewerkers/organisatie en bestuurders veranderingen mogen worden verwacht door de andere rolneming zelf en die van (maatschappelijke) partners. De ideeën rond een andere governance groeien.

Groei in partnerschappen omdat alleen door nieuwe netwerken te ontwikkelen en partners (nieuwe) te verleiden om in wederzijds belang in de Biesbosch ontwikkelingen deel te nemen.

Groei in de verdienmodellen, in geld hard nodig om het Nationaal Park op peil te houden en voluit te richten op nationale erkenning (Nationale Parken 21ste eeuw zal wellicht in 2016 zijn beslag krijgen). Maar ook groei in expertise hoe je daarmee draagvlak versterkt. In 2016 zal het vallen en opstaan (van 2015) achter de rug zijn en maken we grotere stappen.

Het wordt een groeizaam jaar.

PROGRAMMABEGROTING

1. De Biesbosch verdient 't

Wat willen we bereiken?

Het programma De Biesbosch verdient 't zal na de aanloop in 2015 in 2016 en verder de beoogde financiële opbrengst genereren. Een zware opgave met een doelstelling van € 100.000 met ingang van 2015, aanvullend € 44.000 in 2016 en € 120.000 in 2017 met name voor activiteiten en voorzieningen in het natuur- en recreatiegebied de Hollandse Biesbosch. Met de realisatie vanuit de projecten:

- concessies,
- recreatievaart,
- Beleef- en Geeffonds,
- Biespas/parkeren,
- Ondernemerschap in bezoekerscentrum,
- en de Marketing impulsen 2015/2016,

zal de unieke Biesbosch in stand blijven, zich ontwikkelen en van grote betekenis blijven met betrekking tot topnatuur, bezoek en beleving en het maatschappelijk klimaat in de regio.

Het programma en de projecten worden met professionals uitgevoerd, in samenspraak met belanghebbenden. Wij geven zo volledig mogelijk inzicht in opbrengsten, kosten en bestedingen met betrekking tot de verdienmodellen en de argumentatie in de besluitvorming.

Met betrekking tot de vaantjes richt zich dit op een geaccepteerd model voor de invoering van een natuurbijdrage door de recreatievaarders.

Met betrekking tot de concessies de (hogere) bijdrage vanuit belanghebbende ondernemers aan de instandhouding van 'hun' Nationaal Park(kwaliteit).

Met betrekking tot het Beleef- en Geeffonds richt het zich op de grotere bijdrage vanuit bezoekers/toeristen ten behoeve van projecten in de Biesbosch.

Wat gaan we daarvoor doen?

Vaantjes:

Wij oriënteren ons op verschillende (ook digitale) systemen voor de natuurbijdrage, de lusten en baten van systeem en betrekken daarbij intensief belanghebbenden, o.a. de Federatie van Watersportverenigingen als gesprekspartner namens 41 verenigingen met 6000 leden. Wij verwachten een definitieve keuze in 2016 te maken, te beleggen met een verordening en vanaf 1-1-2017 in te voeren.

Concessies:

Op basis van een inventarisatie van activiteiten (bestaande en voorgenomen) door partijen in de Biesbosch, de daaraan ten grondslag liggende contracten, concessies, rechten, etc. zal een analyse worden gemaakt. Deze dient als basis voor een vernieuwde aanpak van concessieverlening en de daarbij behorende bijdrage aan het Nationaal Park.

Deze aanpak zal intensief worden uitgevoerd/overlegd met de stakeholders.

Beleef- en Geeffonds:

Dit vraagt een impuls om het fonds uit de startfase door te laten groeien naar een volwaardige financiering. Daartoe wordt met het bestuur een actieprogramma opgesteld (t/m zomer 2016). Op basis van resultaatevaluatie wordt het vervolg bepaald.

In de aanpak zijn zo veel mogelijk meetbare resultaten opgenomen.

Biespas en Natuurbijdrage automobilisten

In 2015 wordt een start gemaakt met de Biespas en de Natuurbijdrage voor automobilisten. De Biespas wordt geïntroduceerd als een loyaltyprogramma dat het merk 'De Biesbosch' vertegenwoordigt. Kopers van de Biespas brengen enerzijds hun betrokkenheid bij de Biesbosch tot uitdrukking en genieten anderzijds voordelen bij gebruikmaking van faciliteiten in het gebied. Met de introductie van de Biespas wordt een inkomstensbron aangeboord die structureel kan bijdragen aan de instandhouding van de voorzieningen binnen het NP.

De Natuurbijdrage is gekoppeld aan de Biespas in die zin dat bezitters van de Biespas een lagere bijdrage betalen om het park binnen te gaan met de auto.

Dit voordeel doet zich in eerste instantie alleen in de Merwelanden aan de Dordtse kant van de Biesbosch, omdat daar als eerste toegangsregulering wordt ingevoerd.

Nader onderzoek zal moeten uitwijzen op welke andere locaties in het gebied toegangsregulering mogelijk is. Dit is niet alleen een technisch inhoudelijk vraagstuk maar zeker ook een bestuurlijk vraagstuk voor betrokken gemeenten.

Automobilisten die het gebied willen inrijden en niet beschikken over de Biespas betalen alleen de Natuurbijdrage in de vorm van een dagtarief.

Ondernemend bezoekerscentrum

Aanvang 2016 moet er een plan beschikbaar zijn voor de vernieuwing van het bezoekerscentrum in het recreatiegebied De Hollandse Biesbosch. Hierbij is als vertrekpunt meegegeven dat er een ondernemend bezoekerscentrum moet ontstaan dat bijdraagt aan beperking van de exploitatielast. Het bezoekerscentrum zal een educatieve en voorlichtende functie blijven vervullen, maar combineert dit met kostendekkende activiteiten waarmee bezoekers de Biesbosch kunnen beleven.

Het ondernemende bezoekerscentrum opent mogelijkheden om het gebied en zijn producten te promoten en biedt plaats aan initiatieven die in het gebied tot ontplooiing kunnen komen

In 2016 zal naar verwachting een volledig nieuwe tentoonstelling worden ingericht. Deze tentoonstelling moet toonaangevend zijn voor bezoekerscentra waar 'beleving' centraal staat.

Voor de financiering hiervan zal worden teruggevallen op de reservering die hiervoor is gedaan en waar mogelijk wordt een beroep gedaan op sponsors.

De horecafunctie in het bezoekerscentrum zal worden versterkt qua concept en kwaliteit en zal naar verwachting een groter oppervlak beslaan.

De wijze waarop de Groenwinkel wordt ingepast in het ondernemende bezoekerscentrum vraagt bijzondere aandacht, omdat dit in beginsel een ondernemende activiteit is maar tegelijkertijd een verlieslatende activiteit.

Tenslotte zijn ook de verhuur en charters deel van het ondernemende bezoekerscentrum.

Wat gaat het kosten?

De provincies Noord-Brabant en Zuid-Holland hebben in 2014 ieder € 134.000 aan subsidie verleend voor de uitwerking van drie verdienmodellen voor een periode van medio 2,5 jaar. Het gaat om de verdienmodellen concessieverlening, natuurbijdrage recreatievaart en geefgeld in de vorm van het ondernemersfonds Beleef en Geef. De provincie Zuid-Holland heeft daarnaast 50% financiering toegezegd voor de programmacoördinatie. Het voor 2016 begrote deel van deze bijdragen en de bijbehorende uitvoeringsbudgetten zijn opgenomen in de budgetten voor bestuursondersteuning.

De uitwerking van de verdienmodellen Biespas & Natuurbijdrage automobilisten en Ondernemend bezoekerscentrum worden uitgewerkt door de manager van het Biesboschcentrum Dordrecht. De gemeente Dordrecht draagt hierin bij doordat de manager voor een periode van 2,5 jaar volledig voor het Parkschap beschikbaar is, maar zijn kosten niet volledig in rekening worden gebracht. De manager van het Biesboschcentrum Dordrecht is begroot in de budgetten van het natuur- en recreatiegebied De Hollandse Biesbosch. Bij de provincie Noord-Brabant is in de 2^e tender voor de Nationale Parken subsidie aangevraagd ten behoeve van de uitvoering.

De opbrengsten van de verdienmodellen zijn gedeeltelijk geïmplementeerd in de begroting 2016 (Ondernemend Bezoekerscentrum) en daarnaast in de meerjarenbegroting 2016 (jaarschijf 2017) ten behoeve van het compenseren van de vervallen middelen m.b.t. de 3^e Merwedehaven (€ 120.000 als onderdeel van de € 1 miljoen structureel begrotingstekort). Deze middelen zijn in 2016 nog onderdeel van de financiering van het natuur- en recreatiegebied De Hollandse Biesbosch. Met

het vervallen van deze middelen komt de financiering van recreatieve voorzieningen in De Hollandse Biesbosch onder druk te staan. Denk hierbij aan het onderhoud aan de voorzieningen voor de dagrecreant, te weten de evenemententerreinen, dagcamping en de zwemplas, het speelbos en de speeldernis en de Oost- en Zuidhaven, maar ook die voor de vaarrecreant in de vorm van goed onderhouden havens (bij het Biesboschcentrum Dordrecht en de passantenhaven), dukdalven, afmeerpalen en steigers. Ook de fotogenieke grienden maken onderdeel uit van ons mooie gebied, maar vragen wel onderhoud.

Financiering van deze onderdelen door een natuurbijdrage recreatievaart en door concessieverlening moet blijvend onderhoud mogelijk maken. Via bijdragen voor projecten, die worden ingediend bij het Beleef- en Geeffonds, zal het Parkschap voorzien in vervanging van recreatieve elementen in bijvoorbeeld het speelbos en de speeldernis. Inkomsten voor een zogenaamde natuurbijdrage voor automobilisten was al in de begroting (m.i.v. 2015) opgenomen.

2. De partners

De Biesbosch zal zich slechts kunnen ontwikkelen als partners open en in vertrouwen elkaars kwaliteiten benutten, respecteren en successen delen en gunning.

Vanuit deze grondhouding zal het Parkschap de relatie met partners aangaan en laten groeien in allerlei vormen (van informatie-uitwisseling tot overdracht van zeggenschap) en intensiteit.

Met Staatsbosbeheer is de samenhang cruciaal, binnen en buiten de grenzen van het Nationaal Park wordt zo veel mogelijk gezamenlijk beleid en uitvoering uitgedragen, rekening houdend met ieders eigen identiteit en opgaven. In de Bestuurscommissie worden de hoofdlijnen afgestemd en in de organisatie zijn meerdere (thematische) overleggen ingesteld.

- Overlegorgaan/Gebruikersraad

Met het intrekken van de rijksregeling voor Nationale Parken zijn deze overleggen in formele zin niet meer verplicht. Parkschap en Staatsbosbeheer zetten het overleg met deze partners en gebruikers voort (minstens 2x per jaar). Het is voor de ontwikkeling van de Biesboschregio zeer van belang om de hoofdlijnen met elkaar te delen en relevante details te bespreken. Het is tenslotte ook 'hun' Biesbosch.

3. Parkschap Beleidsuitvoering

Wat willen we bereiken / wat gaan we daarvoor doen?

De hierna opgesomde beleidsuitvoering is mede voortgevloeid vanuit de projecten uit de beleidsvisie 'Ondergedompeld' en het Interreg IVA 2 Zeeën-project STEP. In de Toekomstvisie Biesbosch 2021 staat op hoofdpunten de ontwikkeling beschreven naar beleefbare topnatuur in relatie tot natuurontwikkeling, bezoekers, duurzame recreatieve ontwikkeling. Onderstaande projecten zijn daarvan mede invulling. Ook de aanpak van verdienmodellen/projecten richten zich op de doelstellingen van de toekomstvisie.

Daarnaast geldt dat sprake is van de exploitaties van enkele voorzieningen (STEP/Ondergedompeld). Het onderwerp Toezicht en handhaving staat los van genoemde beleidsvisie, en is een belangrijk onderwerp voor het Nationaal Park en haar partners.

- Entreepoorten

Met de heropening van het Biesbosch MuseumEiland in 2015 heeft de Biesbosch een nieuwe topattractie in de Biesbosch. Het MuseumEiland zal als hoofdpoot een flinke aantrekkingskracht uitoefenen. Het wordt een belangrijk startpunt voor bezoekers om de Biesbosch te verkennen. In de relatie met de andere hoofdpooten heeft het Biesbosch MuseumEiland een steviger positie. Het biedt de kans voor hernieuwde samenwerking tussen de 3 hoofdpooten.

- Werkgroep bezoekersmanagement

In 2015 is een werkgroep bezoekersmanagement ingesteld. Hierin werken medewerkers van Parkschap, Staatsbosbeheer en IVN samen met relevante partners samen rond thema's als gastheren, beleef & geef fonds, recreatiemonitor en Biespas. Na het startjaar in 2015 draait deze werkgroep in 2016 goed. De medewerkers komen 4 x per jaar bij elkaar. Tussentijds is er over de thema's mail, telefonisch en persoonlijk contact in kleinere verbanden.

- Recreatiemonitor

Ten behoeve van bezoekersgegevens worden op verschillende invalswegen in de Biesbosch sinds 2012 tellingen verricht. Daarnaast zijn telgegevens beschikbaar van onder meer bezoekerscentra en sluizen. Studenten van de NHTV analyseren deze gegevens. Met de gegevens kunnen trends en veranderingen in bezoekersgedrag over meerdere jaren worden gesignaleerd. Ook in 2016 worden telkasten geplaatst.

- Marketing en communicatie Biesbosch

De marketing en communicatie van Nationaal Park De Biesbosch wordt zoveel mogelijk gezamenlijk opgepakt en afgestemd door Parkschap en Staatsbosbeheer. Zo werd in 2015 een nieuwe website www.np-debiesbosch gelanceerd die informatie heeft over het NP en de activiteiten van de 3 hoofdpooten promoot. Deze website wordt in 2016 actief gezamenlijk onderhouden.

Samenwerking in duo-branding tussen Parkschap en Staatsbosbeheer vindt in 2016 verder plaats in bebording en andere vormen van bezoekersinformatie. In 2016 wordt een plan uitgewerkt om informatievoorziening van Staatsbosbeheer ook in en om Biesboschcentrum Dordrecht mogelijk te maken.

In de Biesbosch-regio zijn vele partijen bezig met marketing en communicatie over het gebied. Er is een overleggroep marketing Biesbosch-regio met deelnemers uit Parkschap, Staatsbosbeheer, diverse omringende gemeentes, VVV's en Streekfonds, waarin activiteiten op het gebied van marketing en communicatie worden afgestemd en gezamenlijk worden uitgevoerd. Hieruit zijn o.a. de succesvolle online promotiecampagne "De Biesbosch in mei/mij" en de regiowebsite www.beleefdebiesbosch.nl met alle recreatieve mogelijkheden in de Biesbosch-regio, voort gekomen. In 2016 wordt o.a. samengewerkt in de promotie van de Biespas.

- Europees Handvest voor Duurzaam Toerisme

In 2016 loopt de eerste 5 jaar af van het Handvest dat de NP De Biesbosch in 2012 verkreeg. Het Handvest betreft de samenwerking met alle partijen in de regio. In het Strategie- en Actieplan is vastgelegd wat de te bereiken doelen waren in deze periode. Als een tweede periode wordt aangevraagd, moet een nieuw strategie- en actieplan worden opgesteld en moet opnieuw een aanvraag worden ingediend. Hiervoor is budget opgenomen.

In 2014 heeft een haalbaarheidsonderzoek plaatsgevonden naar de status van Unesco Biosfeer regio. Het aanvragen van deze status kan een mogelijk alternatief zijn. Hiervoor moet eerst het draagvlak worden gepeild.

- Samenwerking ondernemers

In individuele overeenkomsten tussen Parkschap en gastheren zijn wederzijdse rechten en plichten tussen gastheren en Parkschap vastgelegd. In 2015 zijn er 53 gastheren. In 2016 wordt opnieuw een gastheercursus georganiseerd om nieuwe gastheren te werven. Ook zal aandacht worden besteed aan het actief betrekken van gastheren bij het Beleef & Geef fonds. Voor het onderhouden van de samenwerking, de betrokkenheid en het informeren van de gastheren over actuele ontwikkelingen wordt twee keer een netwerkbijeenkomst georganiseerd. Het betrekken van de gastheren aan de Zuid-hollandse kant bij de Biesbosch en bij het gastherennetwerk blijft een aandachtspunt. De gastheren betalen een jaarlijkse bijdrage, waaruit onder meer netwerkbijeenkomsten en materialen ten behoeve van huisstijl en promotie van de gastheren worden bekostigd.

- Het Beleef en Geef de Biesbosch Fonds
Aan het Fonds wordt met subsidie van de provincies Noord-Brabant en Zuid-Holland in 2015 een impuls gegeven om ondernemers actiever te betrekken bij het fonds. Continuïteit in de communicatie met ondernemers hierover is belangrijk om te zorgen dat het aantal deelnemers aan het fonds blijft groeien. Met name de gastheren van de Biesbosch zijn belangrijk voor het fonds. Gastheren bezoeken met suggesties voor manieren om geld te werven en promotiemiddelen zal in 2016 plaatsvinden. Van Parkschap en Staatsbosbeheer wordt gevraagd om concrete, haalbare projecten aan te dragen waarvoor individuele ondernemers zich in willen zetten om geld te werven bij hun gasten.
- SUN-BI
Het Parkschap participeert in een project over duurzaam varen in de Biesbosch. Drie ondernemers verduurzamen hun vloot. Het Parkschap verzorgt de communicatie. Ook zijn uren beschikbaar binnen het project om het Beleef & Geef Fonds een impuls te geven. Voor 2016 staat een minisymposium gepland waarin de resultaten van het project worden gedeeld met collega bedrijven. Het project eindigt in 2016.
- Europese projecten
Medio 2015 is het Europese project CaRe-Lands (Carbon Reduction in Nature and landscape areas) afgerond, een zgn. clusterproject binnen het programma Interreg IVA 2 Zeeën, waarbij zowel het Parkschap als Staatsbosbeheer zijn aangehaakt. Bij de totstandkoming van de begroting 2016 is nog geen zicht op nieuwe Europese projecten, hetzij als vervolg op CaRe-Lands, hetzij in een ander samenwerkingsverband. Het Parkschap blijft ook in 2016 alert op kansen om samenwerkingsverbanden met (buitenlandse) partners aan te gaan om de ambities te kunnen verwezenlijken. Het voornemen is een bezoek aan een van de door Europa georganiseerde dagen waarop geïnteresseerde partners elkaar treffen.
- Onderzoek
In 2015 wordt een werkgroep opgericht om onderzoeken die in de Biesbosch plaatsvinden beter in kaart te brengen, te coördineren en op elkaar af te stemmen. De concepten Biesbosch Academie en Biesbosch Lab moeten hiermee gestalte krijgen. De regie van de werkgroep is in handen van Staatsbosbeheer.
- Ecolodge
Deze bijzondere overnachtingsmogelijkheid wordt zeker tot en met 2015 geëxploiteerd in samenwerking met Stayokay Dordrecht. In april 2016 zal de exploitatie in overleg overgaan naar de nieuwe exploitant/ bewoner van de Zuileshoeve.
- Zonpont Grienduil
Deze op zonne-energie voortbewogen pont moet een voet- en fietsveerverbinding gaan realiseren binnen het gebied van de Hollandse en Sliedrechtse Biesbosch aansluitend op fietsverbindingen in de Dordtse en Brabantse Biesbosch. Vanaf 2013 is de exploitatie vanuit het Biesboschcentrum Dordrecht ter hand genomen. Eind 2014 is het nieuwe opstappunt bij de Zuileshoeve gereedgekomen in de zomer van 2015 die nabij de Ottersluis. Vanaf 2016 is dan de beoogde verbinding Ottersluis/ Biesboschcentrum Dordrecht/ Zuileshoeve/ Huiswaard en de polders Stedelijk en Korte en Lange Ambacht definitief operationeel.
- Opladstations elektrisch varen
In 2015 is fors ingezet de drie oplaadpunten bij de Aakvlaai, Biesboschcentrum Dordrecht en de Vischplaat extra onder de aandacht te brengen bij de bezoekers van het Nationaal Park. Het tegenvallend gebruik bij de locatie Aakvlaai zal in 2016 worden aangepakt door deze voorziening te verplaatsen naar de jachthaven Vissershang.
- Coördinatie toezicht en handhaving
Vanaf 2014 is de nieuwe Biesboschverordening van kracht als uitvloeisel van de Nota Integrale Veiligheid Biesbosch uit 2012. De laatste aanbeveling uit deze nota is begin 2015 afgerond in de

vorm van de Nota Handhavingsbeleid Nationaal Park De Biesbosch. De belangrijkste doelstellingen in deze nota zijn:

- het periodiek vaststellen van de prioriteiten
- het regelen van een goede bevoegdheidstoedeling (Biesbosch BOA)
- het regelen van voldoende inzet in de piekperioden
- het regelen van heldere samenwerkingsovereenkomsten/convenanten
- het regelen van adequate voorlichting en communicatie
- het zichtbaar maken van de resultaten

Het uitvoeringsprogramma 2016 wordt het 1^e kwartaal van 2016 vastgesteld op basis van de resultaten van 2015.

Wat mag het kosten?

Het gezamenlijke beleid van het Parkschap en Staatsbosbeheer in de afgelopen jaren, en het met de Stichting Beheer NP uitgewerkte beleidsplan Ondergedompeld heeft een aantal concrete activiteiten en exploitaties opgeleverd, zoals hiervoor vermeld. Het continueren van dit beleid wordt ingevuld met ambtelijke capaciteit van het Parkschap en Staatsbosbeheer (zie onder bestuursondersteuning) en deels was/is sprake van de financiering met incidentele middelen (Ondergedompeld, Bedrijfsvrienden).

Voor de recreatiemonitor en het hernieuwen van het Europees Handvest voor Toerisme is € 12.000 begroot. Naar verwachting is dit bedrag nog net beschikbaar uit de resterende middelen Ondergedompeld (waaruit ook de nulmeting, de vervolgmeting en het verkrijgen van het Handvest in 2012 werden medegefinancierd). Voor onderdelen (gastheren) wordt een bijdrage gevraagd van de gastheren.

Het rondje Biesbosch (zonnepont) en de oplaadpalen zijn (nog) niet kostendekkend en moeten worden medegefinancierd door Geef-geld (o.a. Bedrijfsvrienden).

Voor de coördinatie van toezicht en handhaving door de diverse handhavingspartners in het gebied was nauwelijks financiering beschikbaar. Door het opheffen van de compartimentering en het herschikken van deelnemersbijdragen blijkt enige financiering mogelijk.

4. Gebiedsontwikkelingen en voorzieningen

Het Parkschap (gezamenlijk met Staatsbosbeheer) draagt bij aan deze ontwikkelingen door gevraagde en ongevraagd te adviseren en daar waar mogelijk de ontwikkeling positief te beïnvloeden (consistentie met het gevoerde NP-beleid). Dit gebeurt met beleids- en beheercapaciteit (zie onder bestuursondersteuning in hoofdstuk 6). De volgende ontwikkelingen en voorzieningen zijn actueel:

- Wandel- en fietsverbindingen

In 2015 zijn op het Eiland van Dordrecht wandelknooppunten uitgerold. Met de oplevering van het Ruimte voor de Rivierproject in de Noordwaard worden ook daar de wandel- en fietsknooppunten opnieuw geplaatst. Hiermee is het in de hele Biesbosch mogelijk om op eenvoudige wijze routes samen te stellen. Dit biedt nieuwe kansen voor wandel- en fietsarrangementen. Het Parkschap zal hierbij een rol gaan spelen door inhoudelijke (informatie) en promotionele ondersteuning te bieden aan ondernemers bij de ontwikkeling hiervan. Streeknetwerken.

- Nieuwe Dordtse Biesbosch

Staatsbosbeheer, Parkschap, Waterschap en de gemeente Dordrecht zijn ook in 2016 intensief betrokken bij de inrichting en het toekomstige beheer en onderhoud van dit gebied. Het uitvoeringsbudget voor de gebiedsdelen Noorderdiepzone en Elzen-Noord is beschikbaar gesteld. Zo ook de budgetten voor het beheer vanaf 2018.

- Overige gebiedspartners

Het Parkschap is in netwerkverband actief met een variëteit aan partners, o.a.

- Waterdriehoek (met Kinderdijk, Dordrecht en Prov. Zuid-Holland naast nog een achttal directe partners)

- Streeknetwerk en Streekfonds Brabant met gemeenten, onderwijs, provincie en private partijen.

Deze netwerkverbanden zullen zich uitbreiden.

- Biesboschmuseumeiland
Het Biesbosch museumeiland wordt feestelijk geopend in juni 2015, waarmee een poort tot de Biesbosch zeer is versterkt. De samenwerking met de stichting, bestuurlijk en in activiteiten, zullen in 2016 worden geïntensiveerd.
- Natura 2000
Het beheerplan is in 2014 beleidsmatig afgerond. Op aandragen van de Provincie Zuid- Holland zijn in 2015 de activiteiten die vallen onder het zogenaamde bestaand gebruik gedetailleerd geïntensiveerd en beschreven. Zo is het vanaf 2016 voor toezichthouders en beheerders duidelijk wat kan en mag en wanneer zo nodig ontheffingen aan de orde komen.
- Noordwaard
Een ingrijpende verandering in het werkgebied van het Parkschap wordt in 2016 door het rijk afgerond. De verbindingen over water en land zullen worden uitgewerkt opdat bezoekers maximaal kunnen genieten van deze impuls.
- Afvalstortlocaties
  - Crayenstein West: er zit geen schot in de ontwikkeling van recreatiemogelijkheden op deze voormalige stort;
  - Merwedeheuvel (Derde Merwedehaven): het Parkschap is intensief betrokken bij het inrichtingsplan. Dit inrichtingsplan moet zo snel mogelijk worden vastgesteld om met het zogenaamde eindafwerkplan te kunnen beginnen. Hier zijn nog een fors aantal jaren mee gemoeid. Niet eerder dan 2023 zal deze voormalige stort worden opengesteld voor recreatief gebruik;
  - Stort van Troost: er is beweging gekomen in de afronding van afwerking van deze stortlocatie in polder Stededijk. Het Parkschap en Staatsbosbeheer zijn intensief betrokken bij de recreatieve invulling van deze stortplaats en de polder.

5. Bestuursondersteuning GR

Wat willen we bereiken?

Voor 2016 zullen de Gemeenschappelijke regeling en de Bestuurscommissie de reguliere ondersteuning voor 5 vergaderingen per jaar, alsmede de reguliere processen rond de planning & control cyclus verzorgen.

De Bestuurscommissie heeft aangegeven als een 'werkbestuur' te willen functioneren, daarbij ondersteund door de ambtelijke organisatie en Staatsbosbeheer. Werkbestuur houdt in dat zij actief op pad gaan om de belangen van Biesboschontwikkelingen uit te dragen op meerdere -in de vorige hoofdstukken besproken- terreinen, o.a.:

- verdienmodellen
- ondernemerscontacten
- onderwijs
- marketing
- regionale samenwerking (o.a. Streeknetwerk, Waterdriehoek, etc.).

Bovenregionaal en nationaal zal dit tot uitdrukking komen in de actieve opstelling bij de Samenwerkende Nationale Parken (SNP) en de bijdrage aan de ontwikkeling van Nationale Parken 21ste eeuw. Het is zeker de ambitie van Nationaal Park De Biesbosch om tot de top van de Nationale Parken in Nederland te behoren en dus ook als Nationaal Park 21ste eeuw te voldoen aan de nieuwe eisen/criteria.

Ook bestuurlijk zal de rol van de Gemeenschappelijke Regeling/Bestuurscommissie verschuiven en een andere 'governance' worden uitgewerkt.

Vanzelfsprekend zullen overgedragen publieke taken kundig en efficiënt worden uitgevoerd. Tevens zal er met andere partners en daarmee andere dan publieke instrumenten in netwerken afspraken worden gemaakt en zeggenschap anders worden ingericht. Ruimte voor ondernemers, gebruikersgroepen en bewoners in zeggenschap en medeverantwoordelijkheid worden meer leidend voor de bestuurlijke opgave. Een mooi groeiperspectief in besturen in de regio.

Wat gaan we daarvoor doen?

De uitwerking hiervan staat in de hoofdstukken 1, 2, 4 en 5. Daarnaast neemt het Parkschap actief deel in het landelijk samenwerkingsverband van Nationale Parken in de personen van de voorzitter en de directeur.

Wat mag het kosten?

De oorspronkelijk bedachte financiering van de kosten voor bestuursondersteuning bleek aan verandering onderhevig (Bestedingenplan). Door het opheffen van de zogenaamde compartimentering, waarbij de begroting was onderverdeeld in afzonderlijke onderdelen met ieder een eigen onderdeel van de algemene reserve, in de begroting is deze vereenvoudigd. Met de bijbehorende herverdeling van deelnemersbijdragen is de kostendekking van de kosten voor bestuursondersteuning verbeterd.

Eén andere oplossing voor de verbetering van de kostendekking betreft het besparen op management in de vorm van beleids capaciteit. Deze oplossing leidt pas medio 2017 tot besparing, het vrijgekomen budget wordt in 2015, 2016 tot en met halverwege 2017 ingezet als cofinanciering voor de programmacoördinator verdienmodellen.

In begroting 2016 zijn budgetten voor de coördinator verdienmodellen en de uitgaven voor de uitwerking van de verdienmodellen aan bestuursondersteuning toegevoegd evenals de financiering in de vorm van projectsubsidies van de beide provincies. Qua hoogte van de bedragen is aangesloten op de meerjarenraming in de aanvragen voor deze projectsubsidies.

De werkorganisatie bestaat uit: een directeur (0,67 fte), programmacoördinator verdienmodellen 0,44 fte en 0,22 fte ondersteuning verdienmodellen, beheer 0,2 fte en bezoekersmanagement 0,2 fte, capaciteit Staatsbosbeheer (een equivalent van € 50.000), managementondersteuning (0,45 fte), boekhouding (0,40 fte) en control (een equivalent van € 42.000).

Naast deze reguliere personeelskosten is sprake van algemene kosten, waaronder vacatiegeld, accountantskosten, een bijdrage aan SNP en kosten voor representatie.

6. Natuur- en recreatiegebied de Hollandse Biesbosch

Wat willen we bereiken?

Naast het beheer en onderhoud van en toezicht en handhaving in het natuur- en recreatiegebied de Hollandse Biesbosch bevat dit programma de exploitatie van het Biesboschcentrum Dordrecht.

In dit gebied van ruim 260 ha komen gemiddeld 450.000 bezoekers per jaar. Het is dan ook een zeer intensief recreatiegebied dat andere eisen stelt dan SNL- gebieden. Schoon, heel en veilig zijn de hoofduitgangspunten. Op het technische vlak zijn onderhouds- en beheernormen van toepassing die overeenkomen met vergelijkbare gebieden in Nederland op het niveau van bovengemiddeld.

Op het gebied van hygiëne wordt niets aan het toeval overgelaten. Zo worden bijvoorbeeld op een zomerse dag bij de recreatieplas de toiletten drie keer per dag schoongemaakt en de afvalbakken minimaal elke dag geleegd. Dit gaat niet ongemerkt voorbij want dit gebied voert al enige jaren de Blauwe Vlag (= certificering voor de schoonste stranden van Nederland). Bij toezicht en handhaving is goed gastheerschap het uitgangspunt. Dit wordt beter gewaardeerd dan een bekeuring.

Biesboschcentrum Dordrecht dient als gastvrij ontvangst- en startpunt voor zo'n 120.000 bezoekers per jaar. Het centrum is één van de drie hoofdboorten naar Nationaal Park De Biesbosch. Het heeft een functie in de educatie en voorlichting alsmede in de promotie van de Biesbosch, de recreatie en de activiteiten die worden aangeboden door Parkschap, Staatsbosbeheer en lokale ondernemers. Gecombineerd met een ondernemende taak om deze werkzaamheden te financieren.

Wat gaan we daarvoor doen?

- Beheer en onderhoud natuur- en recreatiegebied de Hollandse Biesbosch

In de primaire begroting zijn de financiële middelen opgenomen voor alle voorkomende werkzaamheden op het gebied van het reguliere (groot-) onderhoud van de recreatie- en natuurgebieden met alle daarbij behorende voorzieningen, inrichtingen en opstallen. Het merendeel van de uitvoering is vastgelegd in het onderhoudsbestek, welke wordt uitgevoerd door Drechtwerk Groen (periode 2013 t/m 2015 met als optie een extra jaar). Werkzaamheden die niet in dit bestek zijn opgenomen, worden in regie uitgevoerd (specifieke opdracht tot meerwerk op het bestek). In 2016 wordt voor de Hollandse Biesbosch weer een nieuw onderhoudsbestek gemaakt en aanbesteed voor de periode 2017 t/m 2019. Er wordt in 2016 een beslissing genomen over de vraag of ook de Nieuwe Dordtse Biesbosch zal worden opgenomen in dit bestek. Er zijn geactualiseerde onderhoudsfondsen voor de periode 2015-2024, die hierna worden uitgewerkt.

- Onderhoudsfonds gras / vegetatie / beplanting

Nieuwe activiteiten zijn niet opgevoerd. De regelmaat in frequenties van de renovaties aan toplagen en drainages van de manifestatieterreinen, dagcamping en ligweiden zwemplas is beschreven op de tabel van dit fonds.

- Onderhoudsfonds recreatieve voorzieningen

De meerjaren adviezen voor groot onderhoud van ABOS bv. vormen de basis van dit fonds. Jaarlijks wordt een geactualiseerd rapport uitgebracht. ABOS is KOMO-gecertificeerd voor inspectie, controle en onderhoud speelelementen en is sinds juli 2002 lid van de Nederlandse Normcommissie op het gebied van speeltoestellen. Rondom het Biesboschcentrum Dordrecht en de omgeving van de zwemplas gaat het om gemiddeld 65 voorzieningen. Vervangingen in verband met vernielingen zijn ondergebracht onder de post straatmeubilair (€ 2.000 per jaar).

- Onderhoudsfonds gebouwen

De meerjaren adviezen voor groot onderhoud van het Ingenieursbureau Drechtsteden (IBD) vormen de basis van dit fonds. Deze worden elk jaar door het IBD geactualiseerd. De schuur en de woning van de boerderij Zuileshoeve maakten onderdeel uit van het bidbook over de ontwikkeling van deze locatie. Het uitbrengen van dit bidbook heeft niet het gewenste resultaat opgeleverd. Hiermee resteert de opdracht te zorgen dat het casco optimaal in stand blijft. Hiervoor is in de begroting 2015 al € 15.000 opgenomen voor gevelonderhoud van de schuur. In 2015 zal het bestuur een voorstel worden voorgelegd voor herstel dak/goten/keuken/verwarming en sanitaire voorzieningen. De nieuwe erfpacht voor de Zuileshoeve leidt tot een verhoging van storting waardoor deze investeringen mogelijk zijn. Deze verhoging van de storting is m.i. van begroting 2016 doorgevoerd.

- Onderhoudsfonds infrastructuur

De regelmaat in frequenties van renovaties en vervangingen is beschreven op de tabel van dit fonds. Met betrekking tot de asfaltconstructies wordt nauw samengewerkt met de sector Stadsbeheer van de gemeente Dordrecht. Op grond van veldinventarisaties en kengetallen/eenheidsprijzen uit onderhoudsbestekken worden vervolgens ramingen opgesteld. Overigens is op basis van deze berekeningswijze gebleken dat de investeringsomvang voor vervanging van de fiets- en wandelpaden en de wielerveding van € 160.000 niet toereikend is voor de benodigde werkzaamheden (zie onder investeringen).

- Onderhoudsfonds water / oevers

Meerjarenonderhoudsplanningen (MOP's) voor baggerwerkzaamheden in de waterpartijen worden gebaseerd op de jaarlijkse dieptepeilingen die overal plaatsvinden. Deze monitoringen geven een betrouwbare prognose voor de te verachten baggerwerkzaamheden en kunnen daarom tijdig in dit fonds worden opgenomen. Met betrekking tot de grootste kostenposten kunnen de volgende frequenties worden gehanteerd:

- Baggeren waterwegen Moldiep en Sionsloot : elke 4 jaar telkens 4.000 m³
- Baggeren havens Biesboschcentrum en Passantenhaven: elke 3 jaar telkens 1.000 m³
- Baggeren zwemplas Merwelanden: elke 20 jaar telkens 3.000 m³ (voor het eerst weer in 2035).

Het baggeren van de sloten in de deelgebieden Hel- en Zuilespolder en Moldiep/ Crayestein is door monitoring tussen 2006 en 2014 helder in beeld gebracht. Dit is de opmaat voor de bedragen die hiervoor in dit fonds zijn ingevuld. Bij de post oeverbescherming kunnen de posten bij de rivierzijde Oost/ Zuidhaven en Beneden Merwede vervallen. Deze activiteiten vallen onder de verantwoording van Rijkswaterstaat. De oeverbescherming van de zwemplas heeft een natuurlijk karakter in de vorm van wilgentakken. De ervaring leert dat periodiek (om de twee jaar) deze voorziening met nieuw materiaal moet worden aangevuld. Er zijn vier ontwateringsgemalen. Afhankelijke van de locatie en de pompcapaciteit heeft elk gemaal een eigen aanschafprijs. De technische levensduur is maximaal 20 jaar. Om deze te bereiken dient elke 5 jaar een revisiebeurt te worden uitgevoerd. De rioolpomp Sionpolder heeft een technische levensduur van 10 jaar. Duikers en inlaten zijn in 2013 en 2014 gerenoveerd. De prognose is dat over 15 jaar er weer een opgave komt voor dit fonds. De greppels in de hakgrienden en langs de parkeerterreinen groeien en slibben na verloop van tijd dicht. De ervaring is dat elke 4 tot 5 jaar deze weer op diepte en onder profiel moeten worden gebracht. Het IBD heeft voor de aanlegsteigers en aanmeerpalen een MOP opgesteld. De bedragen in het huidige onderhoudsvoorziening waren alleen bestemd voor de dukdalven. Over de aanlegsteigers en afmeerpalen was er nog geen MOP. Gelet op de ouderdom van deze voorzieningen is dat inmiddels wel nodig. Het IBD is gevraagd dit uit te werken. De uitkomsten zijn nu in dit fonds verwerkt. Het betekent een verhoging van de betreffende regel in het onderhoudsfonds. Om het onderhoudsfonds hierdoor niet 'onder water' te laten lopen, zijn enkele uitgaven getemporeerd, te weten: de jaarschijf 2016 van het MOP dukdalven, afmeerpalen en steigers wordt in 2016 en 2017 uitgevoerd, de oeverbescherming van de haven van het Biesboschcentrum Dordrecht en de passantenhaven wordt in 2019 en 2020 aangepakt (i.p.v. alleen 2019) en het baggeren van de sloten in de Hel- en Zuilespolder in 2020 en 2021 wordt voor een groter deel in 2021 uitgevoerd. Tenslotte geldt dat het ponton van de waterbus in beheer is bij de sector Stadsbeheer van de gemeente Dordrecht. Het Parkschap heeft de door Stadsbeheer opgegeven bedragen in de onderhoudsvoorziening opgenomen.

• Toezicht en handhaving in natuur- en recreatiegebied De Hollandse Biesbosch

Uit verschillende bronnen komt naar voren dat de handhavende aandacht zich óók in 2016 moet richten op het voorkomen, bestrijden en vervolgen van:

- veroorzaken van overlast: geluid, afval, ongewenst gedrag, verstoren rust
- verkeersoverlast op land en water: snel varen, parkeren, overtredingen gesloten verklaringen
- vernieling en beschadiging: natuur, milieu, eigendommen
- hondenoverlast
- misdrijven: dumpingen, stroperij, vernieling, diefstal
- misbruik ontheffingen.

Het handhaven wordt uitgevoerd door zogenaamde parkwachters en Biesbosch BOA's.

• Biesboschcentrum Dordrecht

- PR en marketing

Ter promotie van de activiteiten van Biesboschcentrum Dordrecht wordt naast Nationaal Park-website een eigen website www.biesboschcentrumdordrecht.nl bijgehouden. Daarnaast worden het activiteiten- en het groepsarrangementenaanbod met folders gecommuniceerd. De recreatiemogelijkheden bij het Biesboschcentrum worden ook via advertenties en redactionele artikelen in regionale kranten en magazines kenbaar gemaakt.

- Educatie

In het nieuwe ondernemende bezoekerscentrum zal ruimte zijn voor hedendaagse educatieve elementen. De nieuwe tentoonstelling zal naast het bieden van 'beleving' aan bezoekers ook een educatieve functie hebben over de Biesbosch en natuur in het algemeen.

Voor de onder- en de middenbouw van de basisschool is een uitgebreid aanbod aan educatieve programma's, waarin steeds het naar buiten gaan en het ervaren voorop staat. In 2015 zijn de programma's gekoppeld aan de kerndoelen van het Ministerie van Onderwijs. Vanaf schooljaar 2015-2016 wordt dit ook als zodanig naar de scholen gecommuniceerd. Met de ontwikkeling van een programma voor de bovenbouw van het basisonderwijs en brugklas verwachten Biesboschcentrum Dordrecht in 2016 een nieuwe groep leerlingen aan te trekken. Waar mogelijk wordt samengewerkt met Stayokay.

Green Key

Als onderdeel van het Parkschap vervult Biesboschcentrum Dordrecht met 3 Green Key Gold certificaten een voorbeeldfunctie voor Biesbosch-ondernemers. In 2016 wordt het daarbij behorende duurzaamheidsprogramma verder uitgevoerd ten behoeve van herkeuring aan het eind van dat jaar.

- Onderhoudsfonds – Sterling, zonnepont 7 en zonnepont Grienduil

Het fonds is aangepast nu de Halve Maen niet meer door het Parkschap wordt geëxploiteerd. In het onderhoudsfonds is jaarschijf 2024 toegevoegd.

Wat mag het kosten?

Als gevolg van het vervallen van de middelen van het Bestedingenplan NP, de 1,5% trap af (drie achtereenvolgende jaren), het niet of onvoldoende indexerende van budgetten, de verschuiving van deelnemersbijdragen na het opheffen van de compartimentering staat de financiering van het natuur- en recreatiegebied onder druk. Tegelijkertijd is de kwaliteit gehandhaafd en zijn de onderhoudsvoorzieningen op peil (denk o.a. aan baggerwerkzaamheden op basis van monitoringsgegevens, het nieuwe MOP voor dukdalven, aanmeerpalen en steigers).

Het afstoten van de Halve Maen en het verdienmodel Ondernemend Biesboschcentrum moeten de exploitatie van het bezoekerscentrum mogelijk houden.

Concessieverlening en natuurbijdragen parkeren en recreatievaart moet de financiering van het onderhoud- en beheer en toezicht en handhaving gebieden en de recreatieve voorzieningen op het huidige niveau handhaven.

7. Investerings

In het meerjarenplan investeringen zijn voor 2016 een aantal investeringen opgenomen. Hieronder worden deze besproken incl. eventuele nieuwe investeringen in plaats van de investering uit het meerjarenplan investeringen. Ook worden de wijzigingen in het meerjarenplan investeringen toegelicht. De kosten van de investeringen uiteten zich in kapitaallasten in de (meerjaren)begroting.

• Investerings waarop inhoudelijke besluitvorming zal plaatsvinden

Het gaat hierbij om investeringen in het kader van de Biesbosch verdient 't:

Het betreft het doorschuiven van een investering opgenomen in de begroting 2015 ten behoeve van de natuurbijdrage automobilisten. Naar verwachting vindt in 2015 besluitvorming plaats. Dit moet resulteren in een investeringskrediet voor een heffingsstelsel. In 2012 heeft een voorbereidende onderzoek plaatsgevonden. De begrote investeringskosten op basis van dit onderzoek bedragen € 103.000 voor de aanleg van infrastructuur en € 206.000 voor aanschaf en installatie van apparatuur inclusief advisering.

• Routine investeringen

Onderstaande investeringen worden gezien als routine-investeringen en worden in 2016 uitgevoerd na goedkeuring van deze begroting.

- Speelobjecten rond de zwemplas ad. € 7.433, toekomstige vervangingen worden alleen opgenomen in het onderhoudsfonds recreatieve voorzieningen, dan wel gefinancierd via crowdfunding of Beleef en Geef.
  - De fluistervloot (verhuur) wordt in 2015 en 2016 verder vernieuwd en vraagt daarna in beginsel alleen gepland onderhoud. In 2016 wordt één boot met AGM accu aangeschaft voor € 12.000, hiermee is de fluistervloot op één bootje na geheel vernieuwd in de afgelopen jaren. In de vernieuwing van de vloot is de keuze gemaakt om door elektrificatie van twee roeiboten de fluistervloot uit te breiden. In 2015 zal dit naar verwachting leiden tot hogere verhuuropbrengsten. De ervaringen met deze omgebouwde boten kunnen aanleiding zijn om ook in 2016 te kiezen voor ombouw in plaats van nieuwbouw. Deze keuze wordt mede bepaald door de kwaliteit van de andere fluisterboten en zal het bestuur te zijner tijd worden voorgelegd.
  - De verlichting naar het restaurant De Merwelanden wordt vervangen voor € 4.330.
  - Overige wijzigingen voor 2016 en de meerjareninvesteringsbegroting
 In 2014 was sprake van een investeringskrediet van € 160.000,- voor de asfaltverhardingen van de fiets- en wandelpaden en wielerveden. Van dit budget was € 120.000,- bestemd voor het aanbrengen van nieuwe toplagen (slijtlagen) en € 40.000,- voor herstel van de onderbouw (constructie). Bij de voorbereiding van de uitvoering van deze slijtlagen kwam boven water dat op een groot aantal plaatsen de constructieve onderbouw (gemiddeld ruim 40 jaar oud) niet meer in orde is. Dan heeft het aanbrengen van slijtlagen ook geen zin. Met deze constatering is op basis van een veldopname uitgevoerd door het Parkschap en de sector Stadsbeheer van de gemeente Dordrecht een nieuwe directieraming afgegeven (gebaseerd op kengetallen/ eenheidsprijzen uit onderhoudsbestekken). Hieruit bleek dat in totaal € 335.000,- nodig is, waartoe voor 2016 een aanvullend krediet van € 175.000,- aan de orde is. Deze investering wordt beschouwd als een routine investering.
 In het vervolg worden alle herstel- renovatie en groot onderhoud werkzaamheden opgevoerd in het onderhoudsfonds infrastructuur. In dit fonds zal voor het eerst in 2024 een bedrag van € 130.000,- worden opgevoerd voor slijtlagen
- In 2015 zijn niet 2 fluisterboten vervangen, maar is 1 fluisterboot vervangen. Daarnaast zijn 2 roeiboten voorzien van een motor om zo de verhuurbaarheid te verhogen. De boot die nog niet werd vervangen, is toegevoegd aan 2017.

PARAGRAFEN

8. Algemene dekkingsmiddelen

De algemene dekkingsmiddelen betreffen die inkomsten waarvan de besteding niet gerelateerd is aan een vooraf bepaald doel en staan zo ter vrije afweging door het bestuur. De besteding is dus niet gebonden; er staat geen verplichtingen tegenover.

Algemene uitkeringen

De deelnemers in het schap staan garant voor het nadelig exploitatiesaldo. De verdeling van het negatief saldo over de deelnemers is hierna weergegeven. In de paragraaf *compensabele BTW* is de totale deelnemersbijdrage per deelnemer weergegeven. In de kadernota 2014 is afgesproken dat de deelnemersbijdrage voor de Hollandse partners van 2014 tot en met 2016 jaarlijks met 1,5% (trap af) wordt verlaagd.

Parkschapsaangelegenheden:

- Provincie Zuid Holland 25%
- Provincie Noord Brabant 25%
- De gemeentes dragen naar rato van het inwoneraantal d.d. 1 januari van het verslagjaar bij aan het restant. Voor begroting 2016 is de verdeling op basis van het inwoneraantal d.d. 1 januari 2014 (CBS-cijfers) aangehouden. Dit betekent een minimale wijziging ten opzichte van de vorige begroting.

Natuur- en recreatiegebied De Hollandse Biesbosch:

- Provincie Zuid Holland 25%
- Gemeente Dordrecht 87,5% van het restant
- Gemeente Sliedrecht 12,5% van het restant

Omdat de deelnemers garant staan voor het tekort is geen post onvoorzien opgenomen.

Compensabele BTW

Conform de afspraak met de belastingdienst wordt de compensabele BTW welke in rekening is gebracht bij het schap, doorgeschoven naar de deelnemers. Deze kunnen zelf hun recht op compensatie effectueren. De totaal geraamde BTW BCF (exclusief investeringen) bedraagt € 281.409,-. Op basis van de verdeelsleutels voor de verschillende compartimenten bedraagt de verdeling van de deelnemersbijdrage en de BTW BCF per deelnemer:

- Provincie Zuid Holland € 401.722 exclusief € 70.352,-
- Gemeente Dordrecht € 971.438 exclusief € 159.088,-
- Gemeente Sliedrecht € 142.775 exclusief € 24.121,-
- Provincie Noord Brabant € 62.912 exclusief € 18.073,-
- Gemeente Drimmelen € 19.449 exclusief € 4.911,-
- Gemeente Werkendam € 19.311 exclusief € 4.864,-

Overige algemene dekkingsmiddelen

Voor het langer in stand houden van het afvalverwerkingsbedrijf in de Hollandse Biesbosch (3^e Merwedehaven) ontvangt het Parkschap jaarlijks een vergoeding. De vergoeding bedraagt € 120.622; het betreft een vergoeding van de gemeente Dordrecht. 2016 is het laatste jaar waarin deze vergoeding wordt ontvangen.

9. Weerstandsvermogen en risicobeheersing

Het weerstandsvermogen kan in algemene zin worden gedefinieerd als de mate waarin het schap in staat is tegenvallers op te vangen. De twee elementen, die relevant zijn voor de beoordeling van het weerstandsvermogen, zijn enerzijds de relevante risico's en anderzijds de weerstandscapaciteit. Onder relevante risico's worden in dit verband verstaan exploitatie- en

overige risico's die niet anderszins zijn te ondervangen. Weerstandscapaciteit is de verzamelterm van al die bronnen waaruit de financiële gevolgen van tegenvallers bekostigd kunnen worden. Gesteld kan worden dat het weerstandsvermogen zich op een adequaat niveau bevindt indien het schap in staat is om substantiële tegenvallers op te vangen zonder dat afbreuk wordt gedaan aan eerder vastgesteld beleid en de hieraan gekoppelde niveaus van programma's en activiteiten. In de bedrijfsvoering van het Parkschap staat een adequaat risicomanagement voorop en is de (financiële) weerstandscapaciteit het sluitstuk van het risicomanagement. In dat kader zijn alle risico's belicht waarvoor geen voorzieningen zijn gevormd of die niet tot afwaardering van activa hebben geleid en die van materiële betekenis kunnen zijn voor het balanstotaal of de financiële positie.

Weerstandscapaciteit

De bronnen van het Parkschap om financiële tegenvallers ten gevolge van relevante risico's (zie dit hoofdstuk) te kunnen ondervangen (de weerstandscapaciteit) bestaan uit:

1. De reserves op de balans;
2. De verzekeringsportefeuille;
3. De garantstelling door de deelnemers.

Reserves

Reserves kunnen worden onderscheiden in algemene en bestemmingsreserves. De algemene reserve dient onder andere ter egalisatie van exploitatiesaldi. Dit houdt in dat positieve jaarresultaten in de algemene reserves worden gestort en bij een negatief jaarresultaat vindt een onttrekking plaats. Algemene reserves zijn vrij aanwendbaar bij tegenvallers (bufferfunctie). Bestemmingsreserves daarentegen dienen een specifiek doel en zijn dus in principe niet vrij inzetbaar in geval van tegenvallers (bestedingsfunctie).

In de algemene reserve van het Hollandschap zijn bedragen gereserveerd voor de kapitaallasten van resultaatbestemmingen van 2005 en 2006.

De reservepositie per 31 december 2016 bedraagt naar verwachting in totaal € 693.312 en is als volgt opgebouwd:

• Algemene reserve	€ 460.515
• Bestemmingsreserves:	
– Reserve donaties	€ 43.462
– Reserve onderhoud tentoonstellingen	<u>€ 189.335</u>
Totaal reserves	€ 693.312

Zie voor het verwachte verloop van de reserves in 2015 en 2016 de bijlage 'Staat van reserves'.

Verzekeringen

Binnen het schap zijn voorzieningen getroffen voor voorzienbare lasten in verband met risico's en verplichtingen waarvan de omvang en/of het tijdstip van optreden (per balansdatum) min of meer onzeker zijn (bijvoorbeeld groot onderhoud). Naast het treffen van voorzieningen bestaat ook de mogelijkheid bepaalde risico's te verzekeren. Het schap doet dit onder andere op het gebied van risico's van brand, ongevallen, aansprakelijkheid, wagenpark en vaartuigen. Binnen deze risico's is niet alles gedekt, wat het treffen van preventieve maatregelen, voor zover deze in het vermogen van het schap liggen om te beïnvloeden, des te belangrijker maakt.

Risico's en beheersmaatregelen

Verdienmodellen

De verdienmodellen moeten inkomsten genereren om de meerjarenbegroting te sluiten. Het vervallen van het bestedingenplan is in de begroting 2015 onder andere gecompenseerd door opbrengsten (bedrijfsvrienden en natuurbijdrage automobilisten), in totaal € 100.000. Daarnaast werd eenmalig ca. € 41.000 onttrokken aan de AR om deze begroting sluitend te maken.

Voor het sluiten van de begroting 2016 is het verdienmodel Ondernemend bezoekerscentrum geïmplementeerd door kostenbesparingen en meeropbrengsten door te voeren.

In de meerjarenbegroting (m.i.v. 2017) moest de vervallen bijdrage voor de 3^e Merwedehaven ad. € 120.000 worden gecompenseerd. Dit is gebeurd met beoogde opbrengsten van concessies en natuurbijdrage recreatievaart en nogmaals ondernemend bezoekerscentrum.

De maximale risico-omvang bedraagt € 261.000. Het grootste risico betreft de inkomsten op de verdienmodellen op de korte termijn (2015). Het korte termijn risico bedraagt € 100.000. Het risico dat de m.i.v. 2017 geïmplementeerde verdienmodellen in 2017 niet het beoogde bedrag opleveren wordt geschat op 40% c.q. verwacht wordt dat 60% van de in de meerjarenbegroting verwerkte opbrengsten ook daadwerkelijk worden gerealiseerd. Het berekende risico bedraagt dan ca. € 50.000.

Op het moment dat de beoogde opbrengsten niet worden gerealiseerd, zal het Parkschap in gaan leveren op het gebied van beheer & onderhoud, openingstijden van het bezoekerscentrum en op voorlichting & educatie.

Organisatiekosten Parkschap

Het Parkschap krijgt niet alle kosten doorbelast. Het gaat hierbij bijvoorbeeld om de kosten van de salarisadministratie door het SCD en kosten voor het financieel pakket K2F. Ook het gebruik van vergaderruimte en werkplekkosten op het stadskantoor in Dordrecht worden niet doorbelast. Het risico bestaat dat deze 'verborgen' organisatiekosten, die zich momenteel bij de deelnemers voordoen, in de toekomst alsnog ten laste van het Parkschap komen. Dit is niet binnen de huidige budgetten op te vangen.

Daarnaast geldt dat voor de extra opgaven gebruik gemaakt wordt van het ambtelijk apparaat van de deelnemers. Denk aan juridische inzet bij het opstellen van de Biesboschverordening, maar ook de begeleiding bij aanbesteding (via SCD-inkoop). De deelnemers hebben in de bestuursvergadering d.d. mei 2011 en november 2013 aangegeven dat het Parkschap bij dergelijke opgaven (meer) gebruik kan maken van het ambtelijke apparaat van de betrokken deelnemers. De beheermaatregel vormt het betrokken houden van de deelnemers bij de ontwikkelingen en het niet overvragen van de deelnemers.

Ondergedompeld en STEP

Het EU-programma STEP is afgerond. Enkele deelprojecten (steigers voor de zonnepont Grienduil, website NP, bezoekersmonitor) worden nog afgewikkeld in het kader van de resterende middelen van Ondergedompeld (2015/2016).

De beheer- en onderhoudskosten van enkele binnen STEP aangelegde of aan te leggen recreatieve voorzieningen vormen een risico. Voorzieningen als de veerpont Ottersluis en elektrische oplaadpalen zijn nog niet kostendekkend. Tegelijkertijd is bekend dat veerverbindingen bijna nooit een sluitende exploitatie kennen. Voor de oplaadpalen moet een stimulans richting duurzaam varen worden geboden. De ecolodge zal naar verwachting onderdeel gaan uitmaken van een toekomstige exploitatie van de Zuileshoeve. Zie risico Gebouwen.

De exploitaties staan met een beperkt tekort in de begroting; de meerjarenbegroting is sluitend gemaakt met verdienmodellen. De beheermaatregelen voor een hogere kostendekking (stimulans elektrisch varen, varen zonnepont met vrijwilligers en ondernemer Zuileshoeve) zullen beperkt verlichting brengen in de omvang van het risico Verdienmodellen (zie hierboven).

Met het aflopen van het programma vervalt de dekking voor personeel dat werkzaam was binnen dit programma. Voor één personeelslid geldt dat de dekking moest ontstaan uit sinds 2009 in gang gezette verbeteringen in de bedrijfsvoering (Biesboschcentrum Dordrecht). Er is echter geen sprake van financiële ruimte om de terugkeer van het personeelslid op te vangen. Naar oplossingen wordt gezocht. Bijvoorbeeld in de vorm van capaciteitsinzet bij (toekomstige) EU-projecten (beheermaatregel). Hoewel voor 2015 grotendeels in dekking wordt voorzien door de diverse projecten, is dit voor 2016 nog een opgave. De maximale en reële omvang van dit risico voor 2015 en 2016 bedraagt in totaal € 65.000.

Beheer en onderhoud recreatie- en natuurgebieden de Hollandse Biesbosch

Het Parkschap heeft de verplichting schoon en veilig water aan te bieden. Dat geldt voor de doorgaande vaarwegen, de havens en de zwemplas. De activiteit die hierbij relevant is, is het baggeren (verwijderen aangegroeid slib). Voor een aantal sloten en havens zijn hiervoor periodiek middelen gereserveerd in de voorziening. Voor andere waterwegen geldt dat het eigenlijk niet mogelijk is om 5 tot 10 jaar vooruit te kijken. Om die reden doet het schap periodieke metingen (monitoring) om te bepalen of en wanneer gebaggerd moet worden. Als uit de monitoring blijkt dat gebaggerd moet worden, wordt op dat moment middelen geregeld (want niet eerder redelijkerwijs

in te schatten). Het risico bestaat dat op dat moment een extra bijdrage van de deelnemers noodzakelijk is danwel een structurele ophoging van het onderhoudsfonds.

In het intensieve recreatiegebied liggen dijken en kaden die eigendom zijn van het Parkschap. Bij een aantal daarvan bestaat twijfel over de betrouwbaarheid. Het gaat met name om de keringen langs de Sionsloot, Moldiep en Helsloot. Het Waterschap is benaderd hierover een advies uit te brengen met bijbehorende kosten. In eerste termijn zal het gaan om het vaststellen van het benodigde voorbereidingskrediet. Hiervoor is medio april 2015 nog geen kostenopgave beschikbaar.

Onderhoud en beheer Nieuwe Dordtse Biesbosch

De besluitvorming rond het bestemmingsplan de Nieuwe Dordtse Biesbosch is afgerond. Het uitvoeringsbudget voor de onderdelen Noorderdiep en Elzen-Noord is beschikbaar gesteld. De afspraak met betrekking tot beheer door Staatsbosbeheer (natuurdeel) en Parkschap (recreatie) is ongewijzigd. Vanaf 2018 komen deze gebieden in beheer bij Staatsbosbeheer en het Parkschap. Voor de komende jaren zal het Parkschap (en Staatsbosbeheer) uren investeren in de uitwerking, Dordrecht stelt hiertegenover capaciteit beschikbaar voor het uitwerken van verdienmodellen. Voorgaande betekent echter wel dat het Parkschap in de periode 2015 – 2017 geraamde inkomsten voor beleid en beheer voor derden (Brede doorlichting) niet realiseert. Doorberekende uren van het Parkschap voor andere projecten (gebiedsontwikkeling) moeten inkomsten genereren. Het maximale risico voor deze periode bedraagt € 98.000, de risico-inschatting (kans) is hoog (80%). Het reële risico bedraagt € 80.000.

Gebouwen

In juni 2011 heeft de overdracht plaatsgevonden van de "strategische" aankoop van het huis naast de boerderijschuur (samen Zuileshoeve). De bedoeling is dat deze woning en de naastliggende schuur en hoogstamboomgaard worden ontwikkeld tot een kleinschalige recreatieve functie (stepping stone). Ook de ecolodge kan onderdeel gaan uitmaken van deze stepping stone. Het bidboek heeft uiteindelijk niet in een ondernemer voorzien. Het Parkschap is een onderzoek gestart naar een alternatief. Hierbij wordt er van uitgegaan dat in het voorjaar van 2016 het project operationeel zal zijn met een nieuwe ondernemer.

Er geldt dat investeringen aan de woning noodzakelijk zijn. De daadwerkelijke investeringen zijn afhankelijk van eventuele afspraken met een nieuwe ondernemer. Het bestuur krijgt een investeringsvoorstel met dekking vanuit de onderhoudsvoorziening. De kans dat de dotatie aan het onderhoudsfonds niet toereikend is voor dit voorstel én de bedragen uit een nog op te stellen MOP is aanwezig, maar beperkt. Het risicobedrag wordt geschat op € 20.000.

Het risico bestaat dat het niet lukt om tot een overeenkomst te komen en dat de locatie –na de noodzakelijke investeringen- moet worden verkocht. Mocht dit plaatsvinden onder de verkoopprijs, dan moeten de resterende middelen van de voormalige Stichting Recreatieve Voorzieningen De Hollandse Biesbosch voorzien in het tekort.

In 2015 is vastgesteld dat het sedumdak van het bezoekerscentrum (Biesboschcentrum Dordrecht) zijn kwaliteit vrijwel geheel verloren is. Er is ernstige vermossing opgetreden die onder meer een goede afwatering belemmert.

Er is nog geen directe schade aan het gebouw ontstaan, maar dit kan ontstaan door verder verval. Onderzocht wordt welke maatregelen getroffen moeten worden om de geconstateerde problemen op te lossen. Naar verwachting is vervanging noodzakelijk. Vervanging door een nieuw sedumdak kost € 65.000. Indien tot vervanging moet worden overgegaan zal dit in 2016 aan de orde zijn. De situatie zal worden aangewend om het dak deels te gebruiken voor energie-opwekking met zonnepanelen. Dit zorgt ervoor dat een extra impuls aan duurzaamheid wordt gegeven. In dit deel van de investering in het dak zit een terugverdienmogelijkheid. Enerzijds doordat in het eigen energieverbruik wordt voorzien, maar ook door teruglevering aan het net. Er is met energie-opwekking geen sprake van een geheel nieuw sedumdak.

In 2015 zullen de mogelijkheden van energie-opwekking en de financiële gevolgen verder worden uitgewerkt. Dit mondt uit in een voorstel voor een investering in 2016, die als gevolg van energieleverantie grotendeels budgetneutraal moet worden uitgevoerd. Het risico betreft de eenmalige investering in een deel sedumdak en wordt momenteel ingeschat op 40% van € 65.000 is € 26.000.

Toezicht en handhaving

De inzet en taakverdeling tussen SBB, RWS, Nationale Politie en het Parkschap is nog steeds niet optimaal. Er ligt nog altijd een opgave hierin gezamenlijk verbetering te brengen. Of dit wel allemaal gaat lukken, is/was de vraag gelet op het ontbreken van budget voor coördinatie toezicht en handhaving (vanwege de onzekerheid van de opbrengsten in het kader van verdienmodellen). Zie ook risico Verdienmodellen. Echter door het vereenvoudigen van de begroting (opheffen van de voormalige compartimentering) is hiervoor budget (waaronder deelnemersbijdragen) vrijgespeeld. Als de begroting op deze wijze wordt vastgesteld, is de coördinatie financieel geregeld voor ca. 75% van de aangegeven behoefte. Met de partners zijn voor 2015 en worden voor 2016 concrete uitvoeringsafspraken gemaakt over de gezamenlijke inzet in combinatie met de Biesbosch BOA's. Er komt stapsgewijs meer capaciteit/middelen beschikbaar bij de veiligheidspartners. De burgemeester van Drimmelen heeft initiatief genomen om ook de bestuurlijke aanhaking met de driehoek te verstevigen.

Ondernemersrisico

Gezien de aard van de activiteiten die met name in en rond het Biesboschcentrum Dordrecht zijn georganiseerd, zijn de inkomsten sterk afhankelijk van externe factoren als de weersomstandigheden, de ontwikkelingen op de vrijetijdsmarkt, als ook de economische situatie. Deze ontwikkelingen hebben zich in negatieve zin met name voorgedaan bij de Halve Maen. De Halve Maen is inmiddels afgestoten, waarmee het ondernemersrisico is beperkt. De activiteiten van de verhuur zijn eveneens beperkt (geen verhuur van fietsen en steppen). Voor de overige begrotingsonderdelen met een ondernemersrisico wordt momenteel kritisch gekeken naar maatregelen om de opbrengsten te verhogen dan wel de begrote opbrengsten ook daadwerkelijk te genereren (vernieuwing groepsruimte). Andere maatregelen om de opbrengsten te verhogen zijn onder andere slimmer inplannen van de Sterling gedurende het seizoen, verbeteren van de website en monitoren van bezettingsgraden in relatie tot inzet personeelsinzet. Overigens geldt dat binnen de verdienmodellen sprake is van opbrengstmodellen waar ook het ondernemersrisico aan de orde is.

Verkeersperikelen

De verkeerssituatie is in verband met de veiligheid nog steeds niet optimaal. Maatregelen op het gebied van betaald parkeren (natuurbijdrage automobilisten), afsluitbaarheid van het gebied/gebiedsdelen en eenrichtingsverkeer in het gehele gebied behoeven nader onderzoek en verdere uitwerking. De natuurbijdrage automobilisten is één van de verdienmodellen, waarin de afsluitbaarheid een rol kan spelen. Mochten het bestuur en de gemeente Dordrecht op basis van de uitwerking besluiten het betaald parkeren niet in te voeren, dan komen de tot dan toe gerealiseerde voorbereidingskosten (het krediet bedraagt € 29.000) rechtstreeks ten laste van de exploitatie. Daarnaast heeft het Parkschap bij niet tijdig invoeren een niet-sluitende meerjarenbegroting (de netto inkomsten voor 2015 en verder zijn begroot op € 75.000). Zie bij verdienmodellen.

10. Bedrijfsvoeringparagraaf

Personeel

De inzet en aanstelling van medewerkers bij het Parkschap is gevarieerd. Er is sprake van detachering vanuit de gemeente Dordrecht en Staatsbosbeheer. Daarnaast zijn arbeidscontractanten in dienst van het Parkschap. Tenslotte is sprake van flexibele inhuur. Het Servicecentrum Drechtsteden verzorgt de personeelsadministratie voor de arbeidscontractanten van het Biesboschcentrum Dordrecht. Ook wordt er veel werk verricht door vrijwilligers, met name als gids voor bezoekers (dit geldt zowel bij het Biesboschcentrum Dordrecht als bij SBB/Bezoekerscentrum Drimmelen).

Vanuit Staatsbosbeheer zijn verschillende medewerkers nauw betrokken bij het Parkschap. De afspraken hierover zijn vastgelegd in de Samenwerkingsovereenkomst Staatsbosbeheer en de Gemeenschappelijke Regeling Parkschap Nationaal Park De Biesbosch.

Voor de uitvoering van het beheer van het recreatiegebied De Hollandse Biesbosch is een bestek opgesteld. De uitvoering is na de aanbesteding in handen van het SW-bedrijf Drechtwerk. In 2012 heeft de aanbesteding plaatsgevonden; het gaat om een periode van 3 jaar (2013 – 2015) met de mogelijkheid tot verlenging met maximaal 1 jaar. In 2016 zal een nieuwe aanbesteding plaatsvinden.

Automatisering

De medewerkers, die werkzaam zijn op de locaties Sionpolder en het Biesboschcentrum zijn in 2009 resp. 2013 middels een glasvezelverbinding aangesloten op het stadskantoor in Dordrecht. Het Parkschap heeft een eigen website, www.biesboschcentrumdordrecht.nl, welke wekelijks wordt geactualiseerd. De werkplekondersteuning wordt verzorgd door het SCD. Begin 2015 doet het SCD een laatste poging om met Visual het online boeken te operationaliseren. Het contact met Visual verloopt zeer moeizaam.

Organisatie

Met de vorming van één Parkschap is de werkorganisatie voor bestuursondersteuning, vastgesteld in de bestuursvergadering van 25 februari 2011, als volgt:

Een directeur (0,67 fte), Beleid 0,5 fte, Beheer 0,2 fte en Bezoek 0,2 fte, capaciteit Staatsbosbeheer (een equivalent van € 50.000), directiesecretaresse (0,45 fte), boekhouding (0,40 fte) en control (een equivalent van € 42.000).

De ondersteuning van de bestuurscommissie met 0,5 fte vanuit provincie Noord-Brabant (via Stichting Beheer NP) is m.i.v. 1/1/2014 is vervallen. Beleid is met ingang van 1 april 2015 voor de periode van 2 tot 2,5 jaar ingevuld met een programmacoördinator verdienen modellen in deeltijd.

Huisvesting

De medewerkers van Parkschap zijn verdeeld over meerdere locaties.

De betrokkene vanuit Staatsbosbeheer is werkzaam vanuit de kantoren van Staatsbosbeheer, deels in het Parkschapsgebied.

De medewerkers voor beleid en beheer zijn gehuisvest in de Sionpolder en het Stadskantoor Dordrecht.

Op de bovenverdieping van het Biesboschcentrum Dordrecht zijn de kantoren voor de medewerkers aldaar gevestigd. In het botenhuis is een verhuurloket ten behoeve van de verhuur van diverse objecten.

Vanwege de vorming van één Parkschap wordt bekeken of sprake kan zijn van een gezamenlijke werklocatie met Staatsbosbeheer in het Biesbosch museumeiland. Dit hangt af van de financiële mogelijkheden.

Daarnaast zorgt het schap voor een onderkomen voor de medewerkers van de reclassering die werkzaamheden uitvoeren in het gebied.

11. Verbonden partijen

Het Parkschap is een gemeenschappelijk regeling waarin de provincies Zuid-Holland en Noord-Brabant en de Gemeentes Dordrecht, Sliedrecht, Drimmelen en Werkendam in deelnemen. Zij staan garant bij een nadelig exploitatiesaldo (zie hoofdstuk 9 Algemene dekkingsmiddelen). In de begroting 2016 is de totale bijdrage van de participanten geraamd op € 1.617.608 (excl. € 281.409 BTW BCF).

12. Financieringsparagraaf

Treasury is het besturen en beheersen, het verantwoorden over en het toezicht houden op de financiële geldstromen, de financiële positie en de hieraan verbonden risico's. Meer concreet gaat het om financiering van het beleid tegen zo gunstig mogelijke voorwaarden, het te allen tijde

zorgen voor voldoende liquide middelen, waarbij een tijdelijk overschot tegen een zo hoog mogelijk rendement wordt belegd, en het daarbij afdekken van met rente- en kredietrisico's.

In het kader van de Wet financiering decentrale overheden (Wet FIDO) is een Financieringsstatuut verplicht. Dit statuut heeft tot doel kaders aan te geven, waarbinnen het schap haar geldstromen beheert. Het Financieringsstatuut voor het Parkschap is 20 mei 2011 door het Algemeen Bestuur vastgesteld en maakt deel uit van de financiële beheerverordening van het Parkschap. Voor een nadere uiteenzetting van het treasury-beleid verwijzen wij naar het genoemde Financieringsstatuut.

Het omslagpercentage van de rente is voor 2016 gehandhaafd op 4,5%. De financiële markt laat verlaging toe, echter vanwege de onzekere toekomst wordt het bestaande percentage voorzichtigheidshalve gehandhaafd. Binnen in ieder geval één deelnemer wordt het rentebeleid in 2015 geëvalueerd en opnieuw vastgesteld. Het Parkschap is voornemens deze evaluatie voor zichzelf te bezien en vervolgens al dan niet het percentage aanpassen voor begroting 2017.

De wettelijk toegestane kasgeldlimiet voor gemeenschappelijke regelingen is 8,2%; de renterisiconorm 20% (Uitvoeringsregeling financiering decentrale overheden, artikel 2). Wanneer in drie achtereenvolgende kwartalen sprake is van overschrijding moet nieuwe langlopende financiering worden onderzocht.

In 2013 heeft het Parkschap een specifieke werkrekening voor schatkistbankieren geopend. Het schatkistbankieren houdt in dat de gelden van het Parkschap worden aangehouden bij het ministerie van Financiën. Achtergrond van het schatkistbankieren is dat publiek geld de schatkist dan niet eerder verlaat dan noodzakelijk is voor de uitvoering van die publieke taak. Toegestaan blijft dat decentrale overheden een bedrag van 0,75% van het begrotingstotaal met een minimum van € 250.000 buiten de Schatkist mogen houden; het zogenoemde drempelbedrag. Het drempelbedrag mag als gemiddeld creditbedrag per kwartaal niet overschreden worden. Praktisch gezien zal m.i.v. 1 januari 2014 het saldo van de Parkschapsrekeningen boven de drempelwaarde (minimum van € 250.000) worden afgeroomd naar de specifieke werkrekening voor schatkistbankieren. Hierbij wordt het gemiddeld creditbedrag per kwartaal gerelateerd aan de drempelwaarde.

Eén van de beide bankrekeningen van het Parkschap is opgenomen in het stadsstelsel van Dordrecht bij de BNG. Dit is een complicerende factor voor het schatkistbankieren door beide organisaties. Na overleg met treasury van het Service Centrum Drechtsteden (SCD) en in afstemming met de BNG werd besloten de rekening van het Parkschap te wijzigen in een zelfstandige rekening binnen het BNG-rekeningstelsel van de gemeente Dordrecht. Uiteindelijk bleek dit technisch niet mogelijk binnen de BNG. Het Parkschap zal een geheel zelfstandige rekening moeten openen. Deze wijziging wordt naar verwachting geëffectueerd in 2015. Het Parkschap zal met een zelfstandige rekening een eigen financieringsovereenkomst moeten sluiten met de BNG; deze zal zijn gebaseerd op de voorwaarden die ook voor de gemeente Dordrecht gelden.

13. Grondbeleid

Het Parkschap heeft geen grondexploitatie, derhalve wordt er geen grondbeleid ontwikkeld.

FINANCIËLE BEGROTING

14. Programmabegroting

De financiële begroting beoogt het inzicht in de financiën van het schap te vergroten en biedt daartoe een samenhangend inzicht in de ontwikkeling van de exploitatie en de belangrijkste vermogensbestanddelen. Voor meer financiële informatie verwijzen wij naar bijlagen.

- Ontwikkelingen in de baten en lasten

In deze paragraaf wordt een totaaloverzicht gepresenteerd van de aan verschillende begrotingsprogramma's gerelateerde baten en lasten en de ontwikkelingen/budgettaire uitgangspunten in de baten en lasten toegelicht.

- Ontwikkelingen/ budgettaire uitgangspunten

De begroting 2016 en de meerjarenraming zijn opgesteld door een indexering toe te passen volgens de Consumentenprijsindex (CPI) van het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS):

Kalenderjaar	2013	2014	2015	2016
Nationale consumenten prijsindex (cpi, %)	2,50	1,00	0,40	1,20
http://cpb.nl/ciifer/kortetermijnraming-maart-2015				

Dit is conform de door het bestuur afgesproken uitgangspunten voor begroting 2016 (kadernota 2016) op 6 maart 2015. Op basis van deze richtlijnen zijn de bijstellingen als volgt:

- Personeel + 0,0% t.o.v. de begroting 2015
- Overige goederen en diensten + 1,2% t.o.v. de begroting 2015
- Inkomsten + 1,05% en 0,46%* t.o.v. de begroting 2015

De indexering van de inkomsten betreft een gewogen gemiddelde van de index op personele en materiële budgetten. De percentages staan voor de index op de inkomsten voor natuur- en recreatiegebieden en gebouwen resp. de inkomsten van het Biesboschcentrum Dordrecht.

Het vervallen van de middelen Bestedingenplan zijn gecompenseerd door maatregelen uit de verdienmodellen (inclusief kostenbesparingen). In deze compensatie is ook de afgesproken korting op de deelnemersbijdrage (1,5% trap af) meegenomen.

- Ontwikkeling kapitaallasten

Er is sprake van een daling van de kapitaallasten ten opzichte van begroting 2015 met ca. € 47.000. Dit heeft een aantal oorzaken (afgeronde bedragen):

- Infrastructuur: € 5.000: minder rente als gevolg van een lagere boekwaarde en daarnaast het activeren van een deel van het krediet fietspaden met een termijn van 30 jaar (constructie) i.p.v. 10 jaar (slijtlagen);
- Biesboschcentrum: het krediet voor de Biesboschsymfonie is geschrapt, als één van de kostenbesparingen in het kader van het verdienmodel Ondernemend bezoekerscentrum. Het betreft ca. - € 14.000 aan kapitaallasten;
- Rondvaarten: - € 19.000: de Halve Maen is afgestoten;
- Verhuur: - € 4.000 vanwege het feit dat het rolstoeltoegankelijk fluisterbootje is afgeschreven;
- Gebouwen en woningen: - € 3.000 waaronder het gegeven dat het hekwerk rond de Sionpolder is afgeschreven.

Bijzonderheden in de ontwikkeling van de kapitaallasten uit eerdere begrotingen:

De verlaging van de kapitaallasten als gevolg van het uitstel van de vervanging van de Sterling is benut voor een extra dotatie in de voorziening (groot onderhoud Sterling en Zonnepont 7 en

de Grienduil).

Niet alle activa zijn in de vorm van kapitaallasten zichtbaar in de exploitatiebegroting. Een aantal activa is gefinancierd met incidentele middelen. Deze activa zijn wél opgenomen in de staat van materiële vaste activa; er zijn echter geen middelen beschikbaar voor vervanging te zijner tijd. Het gaat om de huidige tentoonstelling in de vorm van luisterstoelen, de oplaadpunten incl. steiger Saarloos, Zonnepont grienduil en de steigers bij de Zuileshoeve en de Ottersluis, de ecolodge en de website NP. Het ponton en de abri van de waterbos is destijds voor meer dan de helft gefinancierd door de provincie Zuid-Holland.

- Ontwikkeling personeelslasten

Er heeft geen indexering van personele budgetten plaatsgevonden. Vanwege het feit dat de indexering in 2014 achteraf onvoldoende bleek en de personeelsbudgetten in 2015 niet zijn geïndexeerd, moet scherpe sturing op personeel (met name op nul-urencontracten en inhuur) borgen dat de inzet past binnen de budgetten. Voor bestuursondersteuning geldt daarnaast dat de ondersteuning van de adjunct-secretaris bestuurscommissie (gefinancierd door de provincie Noord-Brabant) is weggefallen; de overblijvende taken moeten door het personeel binnen dit compartiment worden opgevangen.

Voor het personeel dat gedetacheerd is vanuit de Gemeente Dordrecht en Staatsbosbeheer dient ook BTW in rekening te worden gebracht. Deze kosten zijn opgenomen in de begroting en zijn via het BCF compensabel bij de deelnemers.

2016 wordt een spannend jaar als het gaat om personeel. In 2016 bereikt één van de MT-leden de pensioengerechtigde leeftijd. Daarnaast is een vanuit STEP teruggekeerde medewerker voor ca. 50% gefinancierd (bestuursondersteuning, waaronder programmamanagement verdienmodellen, en Parkschapsbeleid). De overige financiering moet uit projecten plaatsvinden.

- Overzicht baten en lasten (exploitatie)

Er is een indexering toegepast op de materiële budgetten, daarnaast is in 2016 evenals in 2014 en 2015 een korting (1,5% trap af) op de deelnemersbijdrage verwerkt. De overige verschillen tussen de saldi volgens de jaarrekening 2014, de begroting 2015 en de begroting 2016 hebben in grote lijnen betrekking op het volgende (zie tabel op de pagina hierna):

- Voor de bestuursondersteuning geldt dat in 2014 sprake was van een extra deelnemersbijdrage en voor 2016 de deelnemersbijdragen zijn verhoogd ten koste van een evenredige verlaging van de deelnemersbijdragen voor het natuur- en recreatiegebied de Hollandse Biesbosch en de Brabantse Biesbosch.
- De begroting bevat dan ook geen specifieke middelen meer voor de Brabantse Biesbosch.
- Parkschapsbeleid: voor 2015 en 2016 zijn de nieuwe exploitaties vanuit STEP/Ondergedompeld begroot met een reëel tekort. Het tekort concentreert zich op het rondje Biesbosch met de zonnepont Grienduil. Het exploitatietekort was in 2014 nog beperkt door een onvolledige exploitatie. De overige onderdelen zijn kostenneutraal begroot. In 2014 was sprake van een licht tekort op deze onderdelen (financiering coördinatie toezicht en handhaving vanuit extra deelnemersbijdrage, die onder bestuursondersteuning is geboekt. Daarnaast is met ingang van 2015 een bijdrage van bedrijfsvrienden ad. € 25.000 opgenomen, welke in 2015 geheel en 2016 deels (namelijk voor € 15.000) is opgenomen onder bestuursondersteuning.
- De mutaties voor het onderdeel RECREATIE- & NATUURGEBIEDEN hebben betrekking op een wijziging in de dotaties, zoals elders toegelicht in deze begroting. Het saldo voor Beheer was in 2014 laag vanwege het nog niet vervangen van een medewerker, het saldo in 2016 is hoog vanwege het ophogen van het budget werkplekondersteuning (SCD).
- Voor infrastructuur geldt dat het saldo van 2014 laag is vanwege een lage werkelijke rente (het verschil tussen geraamde en werkelijke rente is hoog door de hoge boekwaarde voor riolering) en in 2015 en 2016 een investesteringskrediet fietspaden en wielerveden is opgenomen.

- Voor het programma TOEZICHT & HANDHAVING is sprake van een verlaging van het saldo in begroting 2015 en 2016 ten opzichte van de jaarrekening 2014; hier is sprake van een netto opbrengst van € 75.000 uit de natuurbijdrage automobilisten. Het saldo van 2014 was relatief laag doordat het Parkschap nog niet alle handhavingskosten doorberekend kreeg. Het verschil tussen 2014 en 2015 & 2016 is daarom geen € 75.000.
- Het saldo van het BIESBOSCHCENTRUM 2016 is verlaagd ten opzichte van het saldo voor 2015. De exploitatielasten van het Biesboschcentrum zijn verlaagd (waaronder het schrappen van het krediet voor de Biesboschsymfonie) en de financiering van het Biesboschcentrum is aangevuld met extra inkomsten (dit is een invulling van het verdienmodel Ondernemend bezoekerscentrum).
- De verschillen in het saldo voor 2014 in relatie tot 2015 & 2016 hebben betrekking op incidentele besparingen in relatie tot het uitblijven van opbrengsten verdienmodellen. Voor Rondvaarten geldt dat voor 2014 sprake was van het afstoten van de Halve Maen.
- De Biesboschsymfonie was in 2014 nog niet vervangen, de lasten in 2015 hebben betrekking op kapitaallasten van de nieuwe investering en voor 2016 is het krediet Biesboschsymfonie vervallen als inbreng in de kostenbesparingen (zoals hiervoor genoemd).
- Het saldo van RECREATIE-OBJECTEN was in 2014 hoger (lager overschot) dan anders als gevolg van het gedeeltelijk oninbaar beschouwen van een vordering.
- Bij OVERIGE BATEN en LASTEN is bij gebouwen en woningen voor 2014 sprake van een laag saldo door lagere kapitaallasten (a.g.v. lagere rente) en door het knijpen op de uitgaven als gevolg van het ontbreken van een erfpacht. In 2016 is sprake van een regulier onderhoudsbudget, is de dotatie aan de onderhoudsvoorziening opgehoogd ten behoeve van de Zuileshoeve en is naar verwachting sprake van een erfpachtopbrengst voor de Zuileshoeve. Het betreft een normaal exploitatietekort. Het saldo van 2015 is hoog omdat sprake is van normale budgetten zonder een erfpachtinkomst.
- De ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN waren in 2014 hoger als gevolg van een eenmalige extra deelnemersbijdrage (nog geen opbrengsten verdienmodellen), en zijn in 2016 lager als gevolg van het opheffen van de compartimentering (middelen overgeheveld naar bestuursondersteuning).
- Er zijn geen uitgaven en inkomsten meer begroot voor de Brabantse Biesbosch; de deelnemersbijdragen zijn overgeheveld naar bestuursondersteuning.

Tabel: Overzicht baten en lasten (exploitatie)

	Rekening 2014	Begroting 2015			Begroting 2016		
Programma	totaal	totaal	<i>lasten</i>	<i>baten</i>	totaal	mutaties	geraamd
	saldo b&l	saldo b&l			saldo b&l	reserves	resultaat
BESTUURSONDERSTEUNING							
Personeelskosten	196.249	216.603	322.219	105.616	216.603		216.603
Algemene kosten	32.645	43.313	90.046	55.000	35.046		35.046
Bijdrage deelnemers	-268.585	-209.349		251.649	-251.649		-251.649
Compartment Parkschapsbeleid							
STEP/Ondergedompeld en CaRe_Lands	81	0	12.000	12.000	0		0
STEP/Ondergedompeld - exploitaties	5.152	15.419	41.894	26.894	15.000		15.000
Overig Parkschapsbeleid	6.789	-25.000	26.819	41.819	-15.000		-15.000
Compartment Hollandschap							
RECREATIE- & NATUURGEBIEDEN							
Groen	468.537	462.799	495.846	28.068	467.778		467.778
Infrastructuur	78.723	132.732	132.835	4.091	128.744		128.744
Recreatieve voorzieningen	47.149	38.000	38.120	0	38.120		38.120
Beheer	78.332	87.552	133.714	39.000	94.714		94.714
Water en Oevers	133.089	119.747	139.603	4.753	134.850		134.850
TOEZICHT & HANDHAVING	94.567	44.337	280.738	241.573	39.165		39.165
BIESBOSCHCENTRUM DORDRECHT							
Gebouw en inrichting	118.308	147.863	172.082	25.465	146.617		146.617
Algemeen	433.659	407.939	446.647	67.424	379.223	(3.279)	375.944
Voorlichting & educatie	44.731	50.406	59.372	12.389	46.982		46.982
Rondvaarten & Wandeltochten	70.978	-1.416	85.893	85.893	0		0
Biesbosch Symfonie	0	14.055	0	0	0		0
Pont & Verhuring	-21.232	-20.288	120.827	139.937	-19.109		-19.109
RECREATIE -OBJECTEN							
Golfbaancomplex en skihelling	-85.044	-95.842	0	96.805	-96.805		-96.805
OVERIGE BATEN en LASTEN							
Gebouwen en woning	60.277	98.988	148.393	62.147	86.245		86.245
Diversen	31.002	30.368	71.605	43.196	28.409		28.409
3e Merwedehaven	-120.622	-120.622	0	120.622	-120.622		-120.622
ALGEMENE DEKKINGSMIDDELEN							
Bijdrage deelnemers	-1.447.176	-1.393.333	0	1.351.033	-1.351.033		-1.351.033
Compartment Brabantschap							
Recreatie & Integrale veiligheid	26.064	26.817	0	0	0		0
Bijdrage deelnemers	-37.931	-20.617		0	0		0
Overige dekkingsmiddelen	-6.600	-6.200		0	0		0
Mutaties reserves Parkschap							
Mutatie reserve Bestuursondersteuning	27.670						
Mutaties reserves Hollandschap	14.722	-23.779					0
Mutaties reserve Brabantschap	18.467	-20.493					0
Gerealiseerd en geraamd resultaat	0	0	2.818.653	2.815.374	3.279	-3.279	0

- Incidentele baten en lasten 2016

Onder incidentele baten en lasten worden tijdelijke posten verstaan die zich in principe gedurende maximaal drie jaar voordoen. De BBV-notitie met betrekking tot incidentele baten en lasten d.d. januari 2012 geeft aan dat meerjarige tijdelijke geldstromen waarvan de eindigheid vastligt vanwege een raadsbesluit en/of een toekenningbesluit worden geklasseerd als incidentele baten en lasten, ook als de geldstroom (nog) langer is dan 3 jaar. De incidentele baten en lasten in de begroting 2016 hebben betrekking op de subsidie-inkomsten en gerelateerde uitgaven voor het uitwerken van verdienmodellen (onder bestuursondersteuning). Daarnaast worden de laatste projectmiddelen vanuit Ondergedompeld ingezet voor de recreatiemonitor en het behalen van de het Europees Handvest voor Toerisme (Parkschapsbeleid).

15. Geprognosticeerde balans

Geprognosticeerde balans

	Geraamde stand per 31 december 2015		Geraamde mutaties in 2016		Geraamde stand pe 31 december 2016
<u>ACTIVA</u>					
<u>Vaste activa</u>					
Investeringen	1.337.678	E	-94.344	E	1.243.334
	1.114.345	M	109.681	M	1.224.026
	2.452.022		15.338		2.467.360
E: Investeringen met Economisch nut / M: Investeringen met Maatschappelijk nut					
<u>Vlottende activa</u>					
Vorraden	26.000		2.500		28.500
Vorderingen met rentetypische looptijd van 1 jaar en korter	135.000		-40.000		95.000
<u>Liquide middelen</u>					
Kas/Bank/Giro	-242.633		90.000		-152.633
	2.370.389		67.838		2.438.227
<u>PASSIVA</u>					
Reserves & voorzieningen					
Voorzieningen	207.092		-15.800		191.292
Algemene reserve Parkschap	0		460.516		460.516
Algemene reserve Bestuursonderste	61.835		-61.835		0
Algemene reserve Hollandse Biesbo:	327.191		-327.191		0
Bestemmingsreserves	231.416		1.381		232.797
Algemene reserve Brabantse Biesbo	76.149		-76.149		0
	903.683		-19.078		884.605
Langlopende schulden	483.333		-123.333		360.000
Kortlopende schulden	453.816		85.000		538.816
Overlopende passiva	529.557		125.249		654.806
	2.370.389		67.838		2.438.227

Investerings

Het Besluit Begroting en Verantwoording (BBV) onderscheidt investeringen naar economisch en maatschappelijk nut. Investerings met een economisch nut betreffen vaste activa die verhandelbaar zijn (zoals gebouwen, grond, voertuigen) of waar inkomsten tegenover staan (bijvoorbeeld gronden in erfpacht). Deze investeringen moeten worden geactiveerd en reserves mogen niet op deze investeringen in mindering worden gebracht. Daarnaast mag niet resultaatgericht worden afgeschreven en moet consistent worden afgeschreven. Wel mogen bijdragen van derden die gerelateerd zijn aan de investering in mindering worden gebracht.

Investerings in de openbare ruimte met maatschappelijk nut zijn meestal investeringen waarop langdurig onderhoud moet worden gepleegd (wegen, bruggen, openbaar groen, water e.d.). Het goed verwerken van het onderhoud in de begroting en meerjarenraming wordt belangrijker geacht dan het inzicht in de financiële positie via activering. Er bestaat een nauwe relatie met de paragraaf onderhoud kapitaallasten. Deze investeringen worden bij voorkeur niet geactiveerd en indien dat wel gebeurt dan wordt in een zo kort mogelijke termijn afgeschreven. De investering in de fietspaden in 2014/2015 en 2016 is geactiveerd, een deel hiervan betreft de constructie. De investering in de constructie wordt afgeschreven met een afschrijvingstermijn van 40 jaar. Na 40 jaar zal hierin opnieuw worden geïnvesteerd. Het periodieke onderhoud van de slijtlagen is nu opgenomen het onderhoudsfonds infra. De eerste grote vervanging vindt plaats in jaar(schijf) 2024.

Nieuwe investeringen worden onderscheiden in:

- routine investeringen, waarvan wordt voorgesteld deze bij het vaststellen van de begroting 2016 te autoriseren;
- overige investeringen, waarvoor autorisatie zal worden gevraagd middels een inhoudelijk uitgewerkt voorstel.

Voor meer informatie over het geraamde verloop van de investeringen wordt verwezen naar hoofdstuk 8, de staat van vaste activa en het meerjarig overzicht nieuwe investeringen (beide laatste overzichten opgenomen als bijlage).

Jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen

De jaarlijks terugkerende arbeidskosten gerelateerde verplichtingen zijn opgenomen in de reguliere exploitatie en de meerjarenraming.

Financiering

Leningenportefeuille (opgenomen)

Het is mogelijk dat in 2016 een nieuwe geldlening moet worden opgenomen. Voor de uitwerking van de verdienmodellen zijn subsidies verkregen, waarvan het Parkschap via bevoorschotting voldoende middelen beschikbaar heeft. In 2015 en/of 2016 zijn echter grotere investeringsuitgaven voor de daadwerkelijke implementatie van verdienmodellen voorzien; hierbij moet met name gedacht worden aan de natuurbijdrage automobilisten en -recreatievaart. Daarnaast is een investering in de nieuwe inrichting/tentoonstelling incl. Biesboschsymfonie van het Biesboschcentrum Dordrecht gepland voor 2015. Het is mogelijk dat hierdoor in 2016 een nieuwe geldlening nodig is. In dat geval wordt een voorstel aan het bestuur voorgelegd. In de bijlagen bij de productenraming is het verloopoverzicht van de leningenportefeuille opgenomen.

Reserves

Ultimo 2016 bedraagt de stand van de reserves € 693.312. Het niveau van de reserves wordt toereikend geacht voor het opvangen van de gevolgen van risico's. Dit betekent dat het schap in staat is om substantiële risico's op te vangen via de algemene reserve naast de garantstelling door de deelnemers.

De omvang van de Algemene reserve bedraagt ultimo 2016 € 460.516. Voor de risico's is een risicobedrag berekend (kans maal financiële omvang). Dit totaal komt uit op ca. € 382.000 per maart 2015. Hierbij is er vanuit gegaan dat de natuurbijdrage automobilisten met ingang van 2016 operationeel is en de beoogde bijdrage aan het beheer van het gebied levert. De inschatting van de

kans dat de verdienmodellen in 2017 voorzien in een aanvullende € 120.000 voor beheer en recreatieve voorzieningen bedraagt 60%. Dit bedrag is noodzakelijk omdat tot en met 2016 de compensatie van het vervallen van de bijdrage 3^e Merwedehaven bijdroeg in aan onderhoud en beheer gebieden en recreatieve voorzieningen.
Er is nog geen risicobedrag opgenomen voor het risico m.b.t. kades en dijken langs de Sionsloot, Moldiep en Helsloot.

Schenkeningen worden in de bestemmingsreserve Donaties (Hollandschap) gestort ter dekking van toekomstige uitgaven voor diverse voorzieningen.

Voor de middelen van de bestemmingsreserve vervanging tentoonstelling geldt dat kapitaallasten voortvloeiend uit de vervanging van de tentoonstelling en/of inrichting van het Biesboschcentrum Dordrecht worden gefinancierd vanuit deze bestemmingsreserve.

De ontwikkeling van de reserves vanaf 2012 is in de volgende tabel weergegeven:

	Ontwikkelingen				
	2012	2013	2014	2015	2016
Algemene reserve Parkschap	0	0	0	0	460.516
Algemene reserve bestuursondersteuning	56.761	34.165	61.835	61.835	0
Algemene reserve Hollandse Biesbosch	377.822	364.376	355.703	327.191	0
Bestemmingsreserves	179.945	203.288	226.683	231.416	232.797
Algemene reserve Brabantse Biesbosch	60.626	78.176	96.642	76.149	0
Totaal reserves	675.155	680.005	740.863	696.591	693.312

Voor meer informatie over het geraamde verloop van de onderscheiden reserves wordt verwezen naar de staat van reserves, opgenomen als bijlage.

Voorzieningen

De geraamde uitgaven in de onderhoudsfondsen zijn herzien op grond van enkele nieuwe MOP's , waaronder voor dukdalven, afmeerpalen en steigers. Het onderhoudsfonds voor de rondvaart is aangepast vanwege de verkoop van de Halve Maen per 1 juli 2014.

Als gevolg van het opnemen van de het boerderijwoning Zuileshoeve is de dotatie aan het onderhoudsfonds gebouwen gewijzigd. Zodra contractuele verplichtingen met een beoogde huurder/exploitant zal een MOP worden opgesteld en zullen onderhoudsuitgaven voor de woning aan de voorziening worden toegevoegd. De dotatie is geïndexeerd met de actuele indexering voor 2016.

Ultimo 2016 bedraagt de stand van de voorzieningen € 191.292. Het voorzieningenniveau wordt voorlopig toereikend geacht voor de verwachte toekomstige onderhoudslasten als gevolg van de uitgevoerde mutaties op de voorzieningen. De grootste mutaties op de stand van de onderhoudsvoorziening zijn de onttrekking van € 80.000 aan de onderhoudsfonds Halve Maen/Sterling en Zonnepont en verlaging van de dotatie in 2014 als gevolg van het afstoten van de Halve Maen en de relatief hoge uitgaven in 2016 voor het nieuw geïmplementeerde MOP dukdalven, afmeerpalen en steigers.

De ontwikkeling van de voorzieningen is in de volgende tabel weergegeven:

	Ontwikkelingen				
	2012	2013	2014	2015	2016
Voorzieningen	486.681	547.107	413.244	207.092	191.292
Totaal voorzieningen	486.681	547.107	413.244	207.092	191.292

Voor meer informatie over het geraamde verloop van de onderscheiden voorzieningen wordt verwezen naar de staat van voorzieningen en de meerjarige onderhoudsplanningen, zoals opgenomen in de bijlage.

16. Meerjarenraming

In onderstaande tabel is de meerjarenraming 2016 tot en met 2020 opgenomen. Daar waar sprake is van nieuw beleid (verdienmodellen), is dit apart weergegeven.

De verschillen tussen de jaren worden veroorzaakt door mutaties in kapitaallasten en door het vervangen van de compensatie 3^e Merwedehaven door verdienmodellen (in 2017).

Programma	Saldi meerjarenbegroting				
	2016	2017	2018	2019	2020
Bestuursondersteuning					
Lasten	412.265	357.265	357.265	357.265	357.265
Baten inclusief deelnemersbijdragen	-412.265	-357.265	-357.265	-357.265	-357.265
Saldo	0	0	0	0	0
BCF					
Lasten	72.293	72.293	72.293	72.293	72.293
Baten	-72.293	-72.293	-72.293	-72.293	-72.293
Saldo	0	0	0	0	0
Parkschapsbeleid					
Lasten	80.713	80.677	80.048	80.542	80.713
Baten	-65.713	-65.677	-65.048	-65.542	-65.713
Baten - nieuw beleid (Bedrijfsvrienden)	-15.000	-15.000	-15.000	-15.000	-15.000
Saldo	0	0	0	0	0
Natuur- en recreatiegebied de Hollandse Biesbosch					
Recreatie- en Natuurgebieden					
Lasten	940.119	951.890	945.267	942.136	939.005
Baten	-75.912	-75.912	-75.912	-75.912	-75.912
Baten - nieuw beleid (Beleef en Geef)	0	-6.000	-6.000	-6.000	-6.000
Baten - nieuw beleid (vaantjes)	0	-35.000	-35.000	-35.000	-35.000
Saldo	864.207	875.978	869.355	866.224	863.093
Toezicht & handhaving					
Lasten	280.738	279.245	277.752	269.009	271.479
Baten	-166.573	-166.573	-166.573	-166.573	-166.573
Baten nieuw beleid (natuurbijdr.automob.)	-75.000	-75.000	-75.000	-75.000	-75.000
Saldo	39.165	37.672	36.179	27.436	29.906
Biesboschcentrum Dordrecht					
Lasten	884.821	883.807	877.516	909.238	904.244
Lasten - nieuw beleid (Ondernemend BC)	0	-25.000	-25.000	-25.000	-25.000
Baten	-321.108	-321.108	-321.108	-321.108	-321.108
Baten - nieuw beleid (Ondernemend BC)	0	-27.000	-27.000	-27.000	-27.000
Baten - nieuw beleid (Bedrijfsvrienden)	-10.000	-10.000	-10.000	-10.000	-10.000
Saldo	553.713	500.699	494.408	526.130	521.136
Recreatie- objecten					
Lasten	0	0	0	0	0
Baten	-96.805	-96.805	-96.805	-96.805	-96.805
Baten - nieuw beleid (concessies)	0	-27.000	-27.000	-27.000	-27.000
Saldo	-96.805	-123.805	-123.805	-123.805	-123.805
Overige baten & lasten					
Lasten	219.998	218.900	217.802	214.241	211.623
Baten	-225.965	-105.343	-105.343	-105.343	-105.343
Saldo	-5.967	113.557	112.459	108.898	106.280
BCF					
Lasten	209.117	209.117	209.117	209.117	209.117
Baten	-209.117	-209.117	-209.117	-209.117	-209.117
Saldo	0	0	0	0	0
vervolg tabel op volgende pagina					

Programma	Saldo meerjarenbegroting				
	2015	2016	2017	2018	2019
vervolg van voorgaande pagina					
Totale Lasten & Baten Hollandschap					
Lasten	2.534.793	2.517.959	2.502.454	2.518.741	2.510.468
Baten	-1.180.480	-1.154.858	-1.154.858	-1.154.858	-1.154.858
Saldo	1.354.313	1.363.101	1.347.596	1.363.883	1.355.610
Bijdragen deelnemers aan exploitatietekort de Hollandse Biesbosch					
Provincie ZH 25%	-337.758	-337.758	-337.758	-337.758	-337.758
van het restant					
Gemeente Dordrecht 87,5%	-886.615	-886.615	-886.615	-886.615	-886.615
Gemeente Sliedrecht 12,5%	-126.659	-126.659	-126.659	-126.659	-126.659
Saldo	-1.351.032	-1.351.032	-1.351.032	-1.351.032	-1.351.032
Totaal geraamd saldo baten & lasten	3.279	12.067	-3.437	12.849	4.576
Mutaties reserves Parkschap					
Dotatie reserve donaties	5.000	5.000	5.000	5.000	5.000
Dotatie reserve tentoonstellingen	18.333	18.333	18.333	18.333	18.333
Onttrekking algemene reserve	-4.660	-3.070	-2.342	-2.285	-2.228
Onttrekking reserve tentoonstelling	-21.952	-21.254	-20.557	-19.859	-19.162
Geraamd resultaat Parkschap (tekort t.o.v. 2016)	2	11.076	-3.001	14.040	6.521
Geraamd resultaat Parkschap (tekort t.o.v. voorgaand kalenderjaar)		11.074	-14.079	17.041	-7.518

Leeswijzer

De meerjarenbegroting sluit op verzoek van de deelnemers nagenoeg. De beperkte fluctuaties onder aan de streep hebben betrekking op fluctuaties in kapitaallasten over de jaren. Het 'Geraamd resultaat Parkschap (tekort t.o.v. 2016)' betreft het voortschrijdend tekort. In de regel eronder ('Geraamd resultaat Parkschap (tekort t.o.v. voorgaand kalenderjaar)') wordt aangegeven voor welk bedrag in dat jaar een oplossing moet worden gevonden of niet (mits het tekort van het voorgaande jaar in dat jaar ook daadwerkelijk wordt weggewerkt).

Bijzonderheden meerjarenbegroting

In 2017 is de bijdrage van Dordrecht inzake de 3e Merwedehaven met een omvang van € 120.622 vervallen.

Financierings(on)mogelijkheden

De financiering van bestaande voorzieningen kent hiermee onvoldoende dekking. De oplossing hiervoor is gezocht in de implementatie van voorstellen vanuit verdienmodellen en kostenbesparingen.

Bijdragen vanuit Beleef en Geef moeten voorzien in de financiering van onder andere terreinmeubilair en publieksvoorzieningen, de natuurbijdrage automobilisten onder andere in het onderhoud aan infrastructuur, waaronder parkeerplaatsen, toezicht en handhaving en groenonderhoud. Ook de concessies dragen bij aan het groenonderhoud, waaronder naast het instandhouden van een beleefbaar natuurlijk 'decor' ook het onderhoud aan evenemententerreinen, routes, zwemplas en grienden. De opgenomen inkomsten vanuit vaantjes leveren een bijdrage aan het beheer en onderhoud m.b.t. water en oevers. Denk hierbij aan het baggeren van vaarwegen, oeverbescherming in de havens en kosten voor dukdalven, afmeerpalen en aanlegsteigers. Via een ondernemend bezoekerscentrum moet een ten opzichte van de begroting 2016 verdere kostenbesparing plaatsvinden. Nieuwe baten moeten onder andere voorzien in dekking van de ontvangst- en tentoonstellingsruimte in het gebouw. De bijdragen van Bedrijfsvrienden tenslotte kunnen worden ingezet voor de voor bedrijfsvrienden relevante thema's als voorlichting en educatie, en bijvoorbeeld het handhaven van een deel van het rondje Biesbosch (zonnepont grienduik).

In deze begroting is een eerste stap gezet in een vereenvoudiging van de opzet/indeling van de begroting en daarmee de toegankelijkheid ervan. Om administratief-technische redenen zijn de opbrengsten van de modellen opgenomen in het compartiment Hollandschap.

Over de verdeling van de inkomsten/besparingen naar onderwerpen/thema met betrekking tot alle Biesboschactiviteiten (inclusief Staatsbosbeheer) wordt besloten door de bestuurscommissie.

De opbrengsten van de verdienmodellen zijn ook benoemd in de risicoparagraaf. De kans dat de verdienmodellen die in 2017 nieuw zijn geïmplementeerd niet de beoogde € 120.000 genereren is aanwezig. 40% van dit bedrag is benoemd als risicobedrag.

Een nadere detaillering van het meerjarenoverzicht staat in bijlage 7.